

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav Etnológie

Diplomová práca

Bc. Klára Ondrigová

Problematika sortimentu v centre Prahy ako podnet k vytvoreniu alternatívnej koncepcie
„tradičných českých suvenírov“

The issue of the assortment of souvenirs in the centre of Prague as an incentive to create a
alternative concept of „traditional Czech souvenirs“

Praha, 2020

Vedúci práce: Doc. Petr Janeček, Ph. D

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 14.08.2020

Klára Ondrigová

Kľúčové slová:

suveníry, sortiment suvenírov v centre Prahy, koncept tradičných českých suvenírov, etnografické regióny Čiech, aplikovaná etnológia, etnografia, Česká republika, 21. storočie,

Keywords:

souvenirs, assortment of souvenirs in the centre of Prague, the concept of traditional Czech souvenirs, ethnographic regions of Bohemia, applied ethnology, ethnography, Czech Republic, 21st century,

Abstrakt:

Táto diplomová práca sa zaoberá súčasným využívaním tradičnej ľudovej kultúry v podobe suvenírov. Jedná sa o tendencie, ktoré tradičnú ľudovú kultúru sprevádzajú už od jej vlastného zániku v prirodzenom prostredí. Práca sa na tieto prejavy sústreďí vo vybranom úseku centra Prahy. Mapuje sortiment ponúkaných suvenírov a zameriava sa na ne vo vzťahu k trom kľúčovým skupinám. Predajcom, turistom a obyvateľom Prahy. Záverom sa práca snaží danej problematike venovať aplikovane, navrhnutím vlastnej časti koncepcie tradičných ľudových suvenírov, ktoré sú inšpirované regionálnymi špecifikami. Z teoretického hľadiska sa práca venuje samotnému zdroju inšpirácie tohto typu suvenírov, teóriám, ktoré sa s tradičným ľudovým suvenírom viažu a vybranému etnografickému regiónu.

Abstract:

This diploma thesis deals with the current use of traditional folk culture in the form of souvenirs. These are tendencies that have accompanied traditional folk culture since its extinction in the natural environment. The work will focus on these manifestations in a selected part of Prague center. It maps the range of offer souvenirs and focuses on them in relation to three key groups. Sellers, tourists and residence of Prague. In conclusion, the work tries to address the issue in an applied way, by designing its own part of the concept of traditional folk souvenirs, which are inspired by regional specifics. From a theoretical point of view, the work pay attentetion to the very source of inspiration for this type of souvenirs, the theories that are associated with traditional folk souvenirs and a selected ethnographic region.

1. Úvod	6
1.1. Téma práce a motivácia k jej výberu	6
1.2. Upresnenie témy práce oproti zadaniu	7
1.3. Ciele a rozvrhnutie práce	8
1.4. Metodika práce a metódy skúmania	10
1.5. Etická stránka výskumu	13
1.6. Reflexia vybraných literárnych prameňov a zdrojov práce	13
2. Česká ľudová kultúra	16
2.1. Formovanie českej ľudovej kultúry a jej vývojové etapy	16
2.2. Hmotná zložka tradičnej ľudovej kultúry	17
2.2.1. Ľudová výroba	18
2.2.2. Výtvarná kultúra ľudových vrstiev	19
2.3. Etnografické členenie českých zemí	22
2.3.1. Etnografické regióny Čiech	24
3. Druhý život tradičnej ľudovej kultúry - rukodielnej výroby a tradičného ľudového umenia.	27
3.1. Tradičný ľudový suvení	30
4. Suveníry a tradičné suveníry v centre Prahy	32
4.1. Sortiment suvenírov v centre Prahy z pohľadu širšej verejnosti	32
4.2. Mapovanie aktuálneho sortimentu suvenírov v centre Prahy	33
5. Alternatívny sortiment suvenírov založený na špecifikách etnografických regiónov	42
5.1. Tradičná ľudová kultúra etnografického regiónu Praha a okolí a jej súčasný stav	44
6. Zoznam použitých prameňov	53
6.1. Knižné zdroje	53
6.2. Internetové zdroje	56
6.3. Respondenti	57
7. Prílohy	58

1. Úvod

1.1. Téma práce a motivácia k jej výberu

Tradičná ľudová kultúra Česka je súbor hmotných a nehmotných kultúrnych javov, ktoré sú vďaka špecifickým podmienkam ich formovania a vývoja neopakovateľným, a jedinečným kultúrnym dedičstvom danej krajiny, a ostatne i celého sveta. I keď pod vplyvom priemyselnej revolúcie a modernizácie bol jej prirodzený život potlačený, tradičná kultúra ako taká nikdy nezanikla, naďalej sa stretávame s jej druhým životom v najrozmanitejších podobách, a to v rôznych sférach života. Možno hovoriť o jej nekomerčnom využívaní, kedy je tradičná kultúra širšej verejnosti prezentovaná a popularizovaná kultúrными, vzdelávacími, vedeckými inštitúciami, odborníkmi či jednotlivými nositeľmi kultúrneho dedičstva, ale i amatérskymi nadšencami, a na druhej strane o viac či menej komerčnom spôsobe, a to fyzickými osobami či subjektmi, ktoré sa tradičnou ľudovou kultúrou z veľkej či malej časti inšpirujú, a prenášajú ju do svojej umeleckej tvorby alebo určitej inej zárobkovej činnosti. Práve tu sa nachádza úskalie práce s kultúrnym dedičstvom, kedy sa často nechtiac ale i úmyselne stáva predmetom komercializácie, komodifikácie a jej znehodnocovania, a to vo veľkej miere v odvetví cestovného ruchu, kde sa pod tlakom dopytu a požiadavok turistov po autentickom strete s danou špecifickou kultúrou, odohrávajú s tradičnou ľudovou kultúrou tie najväčšie husárske kúsky. I napriek tomu je v oblasti turizmu početný rad príkladov, kedy je i komerčnejšou cestou s kultúrnym dedičstvom zaobchádzané patričným spôsobom a nejedná sa o jeho dehonestáciu a znehodnocovanie. Práve naopak, tradičná kultúra sa tým naďalej zachováva pre súčasné a nadchádzajúce generácie, a stáva sa tiež jednou z ciest prezentácie danej krajiny a ľudí, ktorí v nej žijú. Práve cestovný ruch ponúka možnosť prezentácie špecifik a výnimočnosti jednotlivých kultúr pred sebou navzájom, pričom nám v dnešnom globalizovanom svete predostiera možnosť uvedomiť si jedinečnosť danej kultúry a jej originality na úrovni jednotlivých kultúr a ich jednotlivcov. Vdychovaním druhého života tradičnej ľudovej kultúre môžeme v spoločnosti upevňovať pôdu pod našimi nohami a vnútorne sa v dnešnom svete nestratiť. Jedná sa však o náročnú cestu, pretože ak sa bavíme o využívaní tradičnej ľudovej kultúry v súčasnosti, narážame na veľmi diskutabilný jav s množstvom dilem.

Téma práce s kultúrnym dedičstvom v oblasti cestovného ruchu ako taká ma oslovila počas bakalárskeho štúdia oboru *Manažment kultúry a turizmu*, a spolu s mojim všeobecným osobným záujmom o suveníry som si začala doma, ale i v zahraničí tento jav väčšmi všimáť. Zo svojich ciest som sa vždy snažila priniesť si nejaký tradičný predmet, ktorý by mi pripomínal a zhmotňoval danú kultúru, ľudí a miesto so špecifikami, ktoré sú s nimi spojené, ale nie vždy sa mi to však podarilo. Predovšetkým v prípade, ak som bola na cestách len na pár dní v

hlavnom meste danej krajiny. Keď som sa presťahovala do Prahy a začala som si všímať suveníry v historickom centre mesta z pohľadu cudzinky, ale zároveň jej rezidentky, a študentky etnológie, uvedomila som si, že sa tu síce nachádzajú suveníry s nálepkou, „*tradičné české*“, ale nemožno hovoriť o sortimente, ktorý by určitým spôsobom reprezentoval tradičnú ľudovú kultúru Česka, a už vôbec nie v jej pestrosti a rôznorodosti. Práve všetky tieto súvislosti ma priviedli k myšlienke, zaoberať sa suvenírmi a ich sortimentom v centre Prahy s akcentom na tie, inšpirované tradičnou ľudovou kultúrou, pričom som nechcela ostať len pri popise daného javu, ale práve naopak, nejakým spôsobom sa snažiť s daným problémom prakticky pracovať. V mojej diplomovej práci som sa preto rozhodla pre aplikovanú etnológiu a na základe antropologických a etnologických teórií, dát z odborných prameňov a terénneho výskumu sa pokúsiť dospieť v závere práce k určitým východiskám a konceptu suvenírov, ktorý by mohol predstavovať časť alternatívy k súčasným suvenírom v centre Prahy, a to v podobe tradičných českých suvenírov so sortimentom založeným na etnografických regiónoch.

1.2. Upresnenie témy práce oproti zadaniu

V priebehu času od zadania témy práce do systému a aktívnej činnosti na jej realizácii sa môj pohľad na daný jav v určitých aspektoch práce premieňal a menil, a to či už vďaka vonkajším okolnostiam, alebo i mojím vlastným osobným pohnútkam. Téma práce ako taká sa síce nezmenila, ale jej obsahová náplň z časti áno. Spočiatku bol môj pôvodný plán sa v obchode so suvenírmi v centre Prahy zamestnať a aktívne komunikovať, okrem predajcov a domácich obyvateľov Prahy, predovšetkým s návštevníkmi, s cieľom zistiť ich názor na celkovú situáciu suvenírov v centre Prahy a predstavami o tom ako by mal sortiment vyzeráť, na čo som chcela nadviazať terénnym výskumom v etnografických regiónoch Čiech a na základe neho vypracovať určitý vlastný alternatívny koncept suvenírov.

Po opakovaných nezdaroch, z mne nejasných príčin, zamestnať sa v obchode so suvenírmi, kedy mi bola napríklad v jednom prípade do pracovnej zmluvy dodatočne zakomponovaná dohoda o mlčanlivosti o čomkoľvek, čo sa v danej predajni dozviem alebo uvidím, ma situácia doviedla k úvahe nad realizáciou samotného terénneho výskumu, kedy som popri tom prehodnotila i jednu zásadnú vec, a to, že najdôležitejší pohľad na suveníry nie je ten smerujúci z rady turistov a predajcov, ale najvýznamnejší je názor a pohľad domácich obyvateľov v mieste, kde sú suveníry ponúkané a z oblasti, ktorú by mali v prípadné suveníry inšpirované tradičnou ľudovou kultúrou prezentovať. Uvedomila som si, že turista chce v prípade tohto druhu suveníru predmet, ktorý bude jednoducho odrážať špecifiká tradičnej

kultúry krajiny, ale zvyčajne nemá poňatie, čo to v danej krajine predstavuje. Chce suvení, ktorý by mu zhmotnil a odzrkadlil danú kultúru, miesto, a ľudí s nimi spojenými.

Ak je teda mojim zámerom práce zmapovať aktuálnu situáciu suvenírov v centre Prahy, a záverom tiež zostaviť určitú alternatívnu koncepciu, ktorá by mala vyzdvihovať práve dané špecifiká regiónu v zmysle ich tradičnej ľudovej kultúry, je potreba sa zamerať na danú tradičnú kultúru v danom mieste a to v celkovom kontexte s ľuďmi, ktorí tam žili a žijú. Rozhodla som sa preto situáciu sortimentu suvenírov vo vybranom úseku centra Prahy ucelenejšie zmapovať nie z pohľadu predajcu ale naopak z pozície turistky, a komunikovať z tejto polohy o suveníroch ako s predajcami suvenírov tak i s turistami. S obyvateľmi Prahy som sa rozhodla viesť dlhšie osobité rozhovory, keďže ich považujem za kľúčovú skupinu respondentov, a k výsledkom terénneho výskumu ich následne len pripojiť.

Ďalšia významná zmena oproti zadaniu práce je v záverečnej kapitole, ktorá je venovaná alternatívnejmu konceptu tradičných suvenírov Čiech. Spočiatku bolo naivnou predstavou práce zostaviť celkovú alternatívnu koncepciu tradičných suvenírov vychádzajúcich z etnografických regiónov Čiech, vzhľadom na časovú a obsahovú náročnosť i vonkajšie faktory, bol napokon zvolený jeden etnografický región, čo sa v konečnom dôsledku ukázalo ako lepšia varianta. Daná časť koncepcie bola zostavená na základe informácií získaných z literatúry a iných odborných prameňov, rozhovorov a z terénneho výskumu. Záverom som chcela zhrnúť určité východiská, z ktorých by bolo možné, pri koncipovaní celkového sortimentu tradičných ľudových suvenírov, vychádzať.

V rámci teoretického hľadiska sa k práci pridali okrem teórií o komodifikácii, komercializácii či autenticite, ktoré sú spojené s tradičným ľudovým suvenírom, tiež teoretické východiská o tradičnej ľudovej kultúre a jej hmotných zložkách, z ktorých tradičné ľudové suveníry čerpajú, a informácie venované zvolenému etnografickému regiónu. Pred samotným terénnym výskumom v centre Prahy tiež prebehla analýza internetových zdrojov na tému turizmu a suvenírov v Prahe.

1.3. Ciele a rozvrhnutie práce

Hlavným zámerom práce je zmapovať aktuálnu situáciu suvenírov v centre Prahy a nadviazať na zistené informácie vlastnými teoretickými východiskami a alternatívou upomienkových predmetov k sortimentu suvenírov, s ktorými sa stretávame v centre Prahy v súčasnosti. Sortimentom suvenírov, inšpirovaným špecifikami etnografických regiónov Čiech, a to zostaveným na základe odborných prameňov, rozhovorov a terénneho výskumu zameraným na súčasný stav javu. Tento sortiment má odzrkadľovať nielen špecifiká, ktoré sú pre danú oblasť charakteristické, ale má brať do úvahy celý sociokultúrny kontext v minulosti,

ale i v súčasnosti. Na tento hlavný cieľ práce nadväzuje hneď niekoľko podcieľov, ktoré je potrebné pre jeho celkové naplnenie dosiahnuť.

V danej úvodnej kapitole je mojím cieľom predstaviť prácu ako takú. Priblížiť tému a motiváciu k jej výberu, objasnenie hlavného zámeru práce a jeho participatívnych cieľov, predstavenie štruktúry práce a obsahu jednotlivých kapitol, upresnenie metodiky práce a metód skúmania, ktoré budem pri dosahovaní stanovených cieľov využívať, a v neposlednom rade sa v úvodnej časti práce venujem reflexii zvoleného výberu literárnych zdrojov a teórií.

Druhá kapitola si kladie za cieľ predstaviť a priblížiť tradičnú ľudovú kultúru – zdroj inšpirácie tradičných suvenírov, prostredníctvom nahliadnutia do jej formovania, vývoja a predovšetkým do jej hmotných zložiek, v podobe ľudovej výroby a výtvarnej kultúry ľudových vrstiev, ktoré sú pre upomienkové predmety kľúčovými zdrojmi inšpirácie. Ďalším cieľom kapitoly je tiež nahliadnutie do regionalizácie českých zemí a predostrenie určitej mapy národopisných oblastí, z ktorých by alternatívna koncepcia tradičných suvenírov Čiech v budúcnosti mohla vychádzať.

V tretej kapitole s názvom *Druhý život tradičnej ľudovej kultúry - rukodielnej výroby a ľudového výtvarného umenia* je cieľom priblížiť život tradičnej ľudovej kultúry od jej zániku po súčasnosť, s akcentom na zložku rukodielnej výroby a tradičného ľudového umenia, a jeho druhého života v podobe tradičných upomienkových predmetov, ktorým je venovaná osobitá podkapitola 3.1. *Tradičný ľudový suvenír*. Podkapitola má v stručnosti predstaviť charakteristiku a celkový význam suveníru, jeho kategorizáciu a typologizáciu, ale tiež pozitívne a negatívne aspekty tohto typu suveníru v súvislosti s teóriami, ktoré sú s nim spojené, a ktoré som si vzhľadom na obsah práce zvolila. Jedná sa o vybrané teórie autenticity, komodifikácie a komercializácie hmotnej zložky tradičnej kultúry.

Po úvodnej kapitole a nasledujúcich dvoch častiach práce, v ktorých sa venujem tradičnej ľudovej kultúre - zdroju inšpirácie tradičných upomienkových predmetov a tradičnému ľudovému suveníru z hľadiska vybraných teórií, sa vo štvrtej kapitole venujem mapovaniu a analýze súčasnej situácie suvenírov, s akcentom na tie tradičné ľudové, vo vybranom centre Prahy. Stredobodom môjho záujmu bol predovšetkým sortiment tradičných suvenírov, na ktoré som sa orientovala detailnejšie. Týmto výskumom sa chcem zamerať na to: Aké suveníry sú vo všeobecnosti vo vybranom centre Prahy ponúkané? Aké sú suveníry, ktoré predstavujú kategóriu tradičných ľudových suvenírov? V akom pomere oproti ostatným suvenírom ponúkajú obchody so suvenírmí tento typ suvenírov? Či sa jedná o generalizované tradičné suveníry na „české“ alebo sa v centre Prahy nachádzajú aj regionálne založené

suveníry? Ako sú tieto tradičné suveníry prezentované turistom?¹ Aký názor majú na ponúkaný sortiment suvenírov samotní turisti? Dodatočne boli dotazovaní taktiež respondenti zo skupiny domácich obyvateľov Prahy, ktoré mali pre danú prácu obzvlášť dôležitý význam, nakoľko sa jedná o ľudí, ktorých by mali suveníry v podstate prezentovať. Mojim zámerom bolo v tejto časti následne zistenú situáciu popísať v ucelenom texte i s názormi dotazovaných skupín, zanalyzovať a vyhodnotiť celkový stav a ďalej s nim pracovať v nasledujúcej kapitole.

Piata kapitola je venovaná zvolenému etnografickému regiónu Čiech - *Praha a okolie*, v ktorej je mojim hlavným cieľom zúročiť zistené teoretické i praktické informácie a predostrieť vlastné východiská a časť alternatívnej koncepcie tradičných suvenírov. To som sa snažila docieľiť takým spôsobom, že som získala informácie o etnografickom regióne Prahy a okolia, a jej špecifik tradičnej ľudovej kultúry z odbornej literatúry a iných prameňov, spracovala som ich do teoretickej časti a následne som sa snažila zistené informácie doplniť poznatkami o ich súčasnom stave. Viedla ma k tomu snaha pokúsiť sa tak o aplikovanú etnológiu, ktorej by som sa chcela všeobecne v budúcnosti venovať.

1.4. Metodika práce a metódy skúmania

Výskum tejto práce sa celkovo skladá z teoretickej zložky a praktickej časti práce v podobe etnografického výskumu v teréne. Samotným predmetom výskumu je tradičná hmotná kultúra a jej druhý život v podobe tradičných ľudových suvenírov. Po definovaní témy a cieľov práce a ich následného obsahového rozloženia do kapitol a podkapitol, si bolo potrebné stanoviť určité metódy práce a výskumu, spolu s technikami, ktoré budú pri ich plnení využívané a povedú k celkovému naplneniu zámeru práce. Jedná sa o spôsoby, ktorými potrebné informácie a údaje budú získané², spracované a vyhodnotené, a tiež akým spôsobom ich budem interpretovať. Vo všeobecnosti možno rozdeliť použité metódy na tie, ktoré boli využívané v rámci teoretickej časti práce a tie, ktoré boli používané počas terénneho výskumu.

V teoretickej zložke práce som využívala predovšetkým heuristiku. Bolo potrebné zhromaždiť, utriediť a naštudovať si relevantné literárne pramene a iné vhodné zdroje, pri ktorých som na základe myšlienkových operácií scelila výsledný text, ktorý sa stal teoretickou základňou práce a sčasti tiež poslužil pri výskume v teréne. Jedná sa o celú druhú kapitolu s názvom *Tradičná česká kultúra*, tretiu kapitolu *Druhý život tradičnej ľudovej kultúry - rukodielnej výroby a tradičného ľudového umenia*, podkapitolu *Sortiment suvenírov v centre Prahy z pohľadu širšej verejnosti*, štvrtej kapitole *Suveníry a tradičné ľudové suveníry v centre*

¹ Vydávala som sa za turistku zo Slovenska.

² Taktiež z akých zdrojov.

Prahy. Na tento základný teoretický rámec práce nadväzuje ešte jedna teoretická časť, využívajúca taktiež metódu heuristiky, no z hľadiska logického rozloženia obsahu práce je však zaradená až na jej samotný záver. Jedná sa o kapitolu *Alternatívny sortiment suvenírov založený na špecifikách etnografických regiónov*. Daný teoretický rámec považujem z hľadiska vytýčených cieľov a zámeru práce po niekoľkých zmenách v priebehu jej písania za najvhodnejší. Vybrané relevantné zdroje boli preskúmané na základe analýzy a následne som pomocou komparácie, dedukcie a syntézy vytvorila výsledný ucelený text.

Praktickú časť - terénny výskum som absolvovala vo viacerých etapách. Čo sa týka časového rozpätia, začiatok realizácie terénneho výskumu možno zasadiť do decembra roku 2019 až do zhruba polovice júla 2020. Najprv som absolvovala sondážny výskum v centre Prahy, kde som si celú zvolenú trasu najprv prešla a následne som si ju rozdelila na tri časti, kde som sa postupne zamerala na zmapovanie a situáciu ponúkaného sortimentu suvenírov s akcentom na tie inšpirované tradičnou ľudovou kultúrou. Pre lepšie priestorové ukotvenie výskumu som sa rozhodla vyčleniť si určitý geografický a historický úsek centra Prahy. Po dlhších úvahách, v ktorej časti centra Prahy sortiment suvenírov mapovať, som sa rozhodla zvoliť si trasu jedného z populárnych turistických sprievodcov Prahou, ktorý je voľne dostupný na internetových stránkach *praguecityline.cz*, a to ako pre tuzemských, tak i zahraničných návštevníkov. Zvolený sprievodca poskytuje turistovi mapu s vyznačenou trasou cez miesta s najvýznamnejšími pamiatkami Prahy 1 a sprievodný text, v ktorom nájde turista nielen výklad k jednotlivým bodom trasy, ale tiež odkazy na múzeá, reštaurácie a rôzne iné služby³. Trasa v svojich necelých ôsmich kilometroch obsahuje 44 zastávok naprieč Starým mestom a Malou stranou. Prechádzaním cez centrum mesta som si vizuálne i písomne zaznamenávala jednotlivé predajne suvenírov a ich sortiment, pričom som svoju pozornosť upriamovala najmä na upomienkové predmety, ktoré je možné označiť ako *tradičné ľudové suveníry*.

Pred vstupom do terénu si bolo ešte potrebné ujasniť, aký sortiment suvenírov a na akých miestach bude zaznamenávaný. Ako suveníri si môže návštevník odnieť z Prahy v podstate čokoľvek. Táto práca sa však bude vzhľadom na jej ciele zameriavať na *hmotné upomienkové predmety*, ktoré ale možno nájsť v centre Prahy v podstate na každom rohu. Sú predávané nielen v predajniach im vyhradeným, ale sú tiež k dispozícii v rôznych inštitúciách, prevádzkach zameraných na predaj potravín či v trafikách. Pre potreby tejto práce predstavuje teda predajňa so suvenírmí *prevádzku, ktorá sa zameriava len na sortiment hmotných upomienkových*

³ Z folkloristického hľadiska nemožno opomenúť sprievodný vedomostný kvíz *Pražského Turka*, jedného z najznámejších pražských strašidiel, ktorý pokladá návštevníkovi v priebehu trasy kontrolné otázky.

predmetov a umenia, ktoré je na základe ich vlastností možné turistami ako suvenírom vo všeobecnosti vnímať.

Dôležité je si tiež upresniť, čo je vnímané a myslené pod *tradičným českým suvenírom* a *tradičným ľudovým suvenírom*. V rámci tejto práce je za tradičný český suvenírom považovaný taký predmet, ktorý je pre Českú republiku charakteristický a typický, a to vzhľadom na jeho historický a kultúrny kontext. Možno sem zaradiť napríklad český granát. Tradičný ľudový suvenírom predstavuje upomienkový predmet inšpirovaný čisto len v prvkoch tradičnej ľudovej kultúry krajiny.

Počas mapovania sortimentu suvenírom v centre Prahy boli prevádzané taktiež neštrukturalizované rozhovory, a to s predajcami suvenírom a turistami. Rozhovory prebiehali počas skrytého terénneho výskumu, kedy som sa vydávala za návštevníčku zo Slovenska a mojím cieľom bolo zistiť, aké suvenírom sú turistom predajcami prezentované ako tradičné české a aký názor majú na ponúkaný sortiment samotný turisti. Nakoľko sa jedná o veľmi ťažko uchopiteľné informácie, vzhľadom na čas a priestor, jedná sa v tejto práci skôr o ich vlastnú všeobecnejšiu analýzu, než prezentovanie rady konkrétnych výpovedí. Na predajcov boli mierené otázky za účelom zistiť, čo ponúkajú turistom ako tradičný český a tradičný ľudový suvenírom? A v akom kontexte ho prezentujú. Turistom boli zase kladené stručné otázky zamerané na to, čo si o ponúkaných suveníromch myslia a to predovšetkým pri prezeraní konkrétneho sortimentu.

Dodatočne boli tiež prevedené pološtrukturalizované rozhovory s obyvateľmi Prahy. Cieľom bolo zistiť predovšetkým názory na využívanie tradičnej ľudovej kultúre v cestovnom ruchu a na sortiment suvenírom v centre Prahy. Predmetom záujmu bol však tiež samotný vzťah k tradičnej ľudovej kultúre Česka a obecnjšie názory na ňu. Rozhovory prebiehali predovšetkým pri osobnom kontakte, ale v období karantény boli tiež niektoré výpovede získané prostredníctvom emailovej komunikácie. Respondentom bolo položených 15 základných okruhov otázok, ktoré boli následne rozvíjané podľa potreby. Čo sa týka samotného výberu respondentov, snažila som sa zamerať na ľudí v produktívnom veku, ako mužov tak i ženy, a to z rôznych spoločenských a sociálnych skupín, aby som zachytila daný jav čo najobecnjšie.

Počas celého terénneho výskumu som využívala manuálne techniky typu poznámok a terénneho denníka, ale taktiež audiovizuálne záznamy skúmaného. Etnografické dáta som celkovo počas výskumu čerpala z priamych prameňov, ktoré v mojom prípade predstavovala hmotná tradičná kultúra sama o sebe, a potom vo forme jej druhého života - v podobe tradičných ľudových suvenírom. Snažila som zachytiť tieto prejavy v súčasnosti v určitom celkovom

sociokultúrnom kontexte, pretože práve ľudia dávajú artefaktom a ich druhému životu ich spoločenský význam, a preto ich nie je možné skúmať v rámci tejto práce oddelene.

V interpretačnej fáze výskumu sú všetky získané dáta utried'ované, analyzované a vyhodnocované podľa mojich vlastných kritérií do záverečnej podoby a výsledkov práce, ktoré záverom porovnam s mojimi stanovenými zámermi a cieľmi práce.

1.5. Etická stránka výskumu

Pri každom etnografickom výskume nemožno opomenúť jeho etickú stránku. Výskum v teréne je často spojovaný s etickými dilemami, s ktorými si musí poradiť výskumník sám. Táto práca nie je výnimkou. Najdôležitejší etický stret pre mňa predstavuje skrytý terénny výskum suvenírov v centre Prahy. Na to, aby však boli získané úprimné odpovede, či už zo strany predajcov ale i turistov však bolo podľa môjho názoru potrebné svoju skutočnú identitu skryť a nahradiť ju konštruovanou, v podobe turistiky zo Slovenska. Spočiatku bolo pre mňa vedomie skrytého výskumu nepríjemné, najmä v prípade rozhovorov s konkrétnymi predajcami a snahami zachytiť sortiment suvenírov priamo v obchodoch. V priebehu výskumu som sa však postupne v roli slovenskej turistky aklimatizovala a na skrytý charakter výskumu si zvykla.

V rámci tejto podkapitoly by som ešte rada upriamila pozornosť na samotnú prácu a využívanie tradičnej ľudovej kultúry v komerčnom sektore. Mojim osobnými pohnútkami a teda ani zámerom tejto práce nie je a ani nebude využívanie etnologických dát za účelom ziskových aktivít či komercializácie tradičnej ľudovej kultúry ako takej, ale snaha o popularizáciu tradičnej ľudovej kultúry v rámci čo najširšej spoločnosti, prostredníctvom javov, ktoré na to v súčasnosti je možné použiť. Ako študentka etnológie som sa počas celej doby písania práce snažila držať zásad *Etického kodexu České národopisné společnosti*⁴.

1.6. Reflexia vybraných literárnych prameňov a zdrojov práce

V nasledujúcej podkapitole by som sa rada postupne zamerala na jednotlivé časti práce a kľúčové pramene, z ktorých som pri ich písaní vychádzala. Využívala som samozrejme i ďalšie zdroje, tým však osobitú pozornosť v tejto kapitole nevenujem.

V poradí druhej kapitole práce s názvom *Tradičná česká kultúra* som si za svoje kľúčové zdroje zvolila knihy *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada: Lidová kultura* od Františka Bahenského a kolektívu autorov, a *Československú vlastivědu Díl III. Lidová kultura*. Učinila som tak z toho dôvodu, že obsahujú veľkú časť tých najdôležitejších poznatkov v rámci

⁴ <http://www.narodopisnaspolcnost.cz/index.php/o-nas/eticky-kodex-cns> In: narodopisnaspolcnost.cz

danej témy a združujú poznatky z veľmi starých a dôležitých diel od významných etnografov. Tieto dve diela sprevádzali písanie mojej práce takmer počas celej doby jej písania. Za východiskové dielo pri podkapitole o regionalizácii Českých krajín, pre ukotvenie samotného členenia Čiech na určité etnografické národopisné oblasti, som si zvolila štvrtý diel *Etnografického atlasu Čiech, Moravy a Slezka*, za ktorým stojí dlhoročná práca kolektívu autorov z *Etnologického ústavu AV., ČR*. Na základe ich vlastných, ale i predošlých bádateľských výskumov spracovali súhrnné, systematické dielo zahŕňajúce nielen samotné etnografické oblasti, okrajové územia, podoblasti, okrsky, prechodné pásma, ale taktiež etnografické a etnické skupiny, a kultúrne areály. Dôležité je podotknúť, že mapy zachytávajú už v podstate ustálený stav dlhotrvajúceho vývoja daného javu predovšetkým z 19. storočia. Autori samotní však vychádzali v rámci národopisných oblastí Čiech z ich spracovania Jozefom Vařekom a Eduard Maurom. V odbornej literatúre nájdeme celú radu ďalších regionalizácií na základe zvolených tradičných prvkov ako je kroj či architektúra.

Kapitola *Druhý život tradičnej ľudovej kultúry - rukodielnej výroby a tradičného ľudového umenia*, sa osobitne zameriava na druhý život tradičnej ľudovej kultúry Česka, čomu je prispôsobená i využitá literatúra. Hlavným zdrojom sú opäť knihy zmieňované a využité v predošlej časti práce, čiže *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada: Lidová kultura* od Františka Bahenského a kolektívu autorov, a *Československú vlastivědu Díl III. Lidová kultura*, pričom sú opäť doplnené vedľajšími zdrojmi či už v podobe literárnych prameňov alebo online zdrojov.

Následujúca kapitola *Suveníry a tradičné suveníry v centre Prahy*, je venovaná praktickej časti práce a obsahuje predovšetkým informácie získané vlastným terénnym výskumom. Za dôležitý zdroj možno považovať zvolenú turistickú trasu, v rámci ktorej bol výskum prevádzaný. Turistických sprievodcov, podľa ktorých je možné centrum mesta prechádzať je k dispozícii mnoho, či už v tlačenej alebo online podobe. Ja som sa rozhodla zvoliť si trasu v rámci projektu *PRAGUE CITY LINE*, ktorý realizuje a ponúka na svojich webových stránkach nezisková organizácia *Rozvoj cestovního ruchu o.s.* K dispozícii je 15 turistických trás, z ktorých som si zvolila trasu Prahou 1 - Starým mestom a Malou stranou. Samotný sprievodca predstavuje pre turistu skutočne bohatá zdroj nielen o jednotlivých bodoch trasy, ale i praktické informácie, ktoré sú pre neho určite využiteľné.

Ďalším kľúčovým zdrojom sú pre túto kapitolu samotní respondenti - turisti, predajcovia a obyvatelia Prahy. Zatiaľ čo s obyvateľmi mesta prebiehali rozhovory na vyhradenom čase a mieste s dopredu určenými okruhmi tém, vďaka čomu diskusia prebiehala plynule a v podstate bez problémov, v prípade turistov a predajcov bola situácia značne

komplikovanejšia. Pri oboch prípadoch prebiehal výskum skrytou formou. Predpokladala som, že predajcovia budú za účelom zisku komunikatívni a ústretoví, často však tomu tak nebolo a snaha získať nejaké informácie bola náročná. Pri turistoch bol zase problém nájsť vhodnú príležitosť na ich oslovenie a následných pár otázok.

V poslednej kapitole *Alternatívny sortiment suvenírov založený na špecifikách etnografických regiónov*, je za kľúčové pramene považovaná v podstate všetka použitá literatúra, nakoľko bola teoretická základňa pre alternatívny sortiment tradičných ľudových suvenírov Prahy a okolia vytvorená práve jej kombináciou.

2. Česká ľudová kultúra

Tradičné suveníry sú predmety napodobňujúce prvky tradičnej ľudovej kultúry, inšpirujú sa v nej a stávajú sa kópiou predovšetkým artefaktov jej hmotných zložiek – rukodielnej výroby a ľudového výtvarného umenia, ktoré si vytváral, predával a uchovával ľud⁵ sám tradovaním z generácie na generáciu.⁶ V rámci zámeru tejto práce preto považujem za patričné a dôležité, priblížiť si tieto uvedené zdroje tradičných suvenírov v celkovom kontexte tradičnej ľudovej kultúry, s ktorou vždy tvorili neodmysliteľný celok.

2.1. Formovanie českej ľudovej kultúry a jej vývojové etapy

Podoba, do akej sa sformovala tradičná ľudová kultúra českých zemí tak, ako ju poznáme dnes, je výsledkom mnohých faktorov, ktoré na seba v danom priestore a čase vplývali. Jedná sa o geografickú polohu⁷, prírodné podmienky, dejinné udalosti, kolonizácie a migrácie, prítomnosť rôznych etník a konfesií, či vplyv okolitých národov. Uvedené faktory pôsobili na jednotlivé časti územia rôznou mierou a v rôznorodých kombináciách, čo zapríčinilo v rámci ľudovej kultúry vznik lokálnej a regionálnej rozmanitosti.⁸ Vo svojom vývoji si česká ľudová kultúra prešla štyrmi etapami, ktoré mali pre ňu významný dopad a formovali ju. Ako o prvom v poradí, možno hovoriť o časovom úseku medzi 5. až 12. storočím, kedy sa postupne diverzifikuje slovanská pospolitosť a vzniká feudálna spoločnosť.⁹ Počas feudalizmu sa následne v časovom rozpätí od 12. do 17. storočia začína členiť územie krajiny administratívne i cirkevne¹⁰, pričom v 16. storočí do vývoja ľudovej kultúry zasahuje ešte významne renesancia. Po rozpade feudalizmu v 18. storočí a v 1/2 19. storočia nastáva v ľudovej kultúre vývojový vrchol. Jasne sa kryštalizujú regionálne formy architektúry, odievania, keramiky, hudobného a tanečného prejavu.¹¹ Štvrtou a zároveň záverečnou vývojovou etapou je nástup kapitalizmu a socializmu

⁵ Pod pojmom *ľud* môžeme chápať buď to obyvateľov vidieka, čiže sedliakov, čeladníkov, hospodárskych robotníkov, chalupníkov a domkárov, ale tiež nižšie sociálne vrstvy v mestskom prostredí, ktoré tvorili manuálne pracujúce skupiny, medzi ktoré patrili remeselníci, rôzni výrobcovia, robotníci, služobníctvo či obchodníci. I keď bolo mesto vždy bodom stretu mnohých etník, vierovyznaní, rôznorodých zamestnaní, priestorom s ľahším prístupom ku vzdelaniu a k novým technológiám, kde spoločenské normy nezáviseli na ľud tak ako vo vidieckom prostredí, majú k sebe tieto prostredia bližšie, než by sa na prvý pohľad zdalo. Síce ešte v súčasnosti môžeme sledovať medzi nimi mnoho protikladov v hmotnej i duchovnej kultúre, pre obe skupiny bola v ich existencii kľúčová tradícia a overené hodnoty, historická zakotvenosť a kontinuita, ktoré ľudovú kultúru charakterizujú.

⁶ Bahenský. F. : *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 9-11.

⁷ České krajiny svojou polohou ležia na pomedzí Českej vrchoviny a Karpatskej oblasti, čo má na podobu tradičnej českej kultúry významný vplyv.

⁸ Beňušková. Z. a kol.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. c.d., s. 15-25.

⁹ Pri zrode feudálnej spoločnosti už možno s určitou pravdepodobnosťou uvažovať taktiež o zrode ľudového umenia.

¹⁰ Členenie územia na menšie celky začína prispievať k oblastným a miestnym špecifikám.

¹¹ Začiatkom 19. storočia sa začína rodiť český národopis, ktorý prináša o českej ľudovej kultúre svoj vlastný, často až príliš idealizovaný obraz, ktorý sa stáva nástrojom politického nacionalizmu 19. storočia.

od 2/2 19. storočia, ktorý tradičnú ľudovú kultúru ako takú v jej prirodzenosti postupom času pohltil.¹²

2.2. Hmotná zložka tradičnej ľudovej kultúry

Od 2/2 19. storočia delila vedecká klasifikácia tradičnú ľudovú kultúru na hmotnú a duchovnú. V priebehu času sa k tomuto rozdeleniu pridali rôzne ďalšie klasifikačné schémy a v súčasnosti sú považované za rovnako vedecky relevantné rozličné delenia tradičnej kultúry. Dlhodobu a komplexne je však v etnografii zakotvené jej delenie na hmotnú, duchovnú, sociálnu a slovesnú.^{13 14} Z týchto jednotlivých zložiek je pre túto prácu kľúčová hmotná kategória, ktorá je veľmi častou inšpiráciou pri tvorbe upomienkového sortimentu a žiada si preto osobitú pozornosť. V rámci etnológie a etnografie má výskum tejto zložky dlhú tradíciu, no napriek tomu nemožno hovoriť o žiadnej ucelenej teórii hmotnej kultúry. Klasifikácie, ktoré v súčasnosti existujú, vychádzajú buďto z archeologických prístupov alebo z kombinácie teórií z rôznych iných vedných odborov, či už sa jedná o históriu, muzeológiu, sociológiu alebo teórie kultúrnej a sociálnej antropológie.¹⁵

Do tradičnej hmotnej kultúry môžeme zaradiť súbor hmotných artefaktov, technologické postupy a medzigeneračne predávané znalosti a skúsenosti prostredníctvom ktorých si ľud zaistoval svoje základné životné potreby. Jedná sa o kategórie ako forma zamestnania a obživy¹⁶, obydlie, odev, strava, transport a ľudové výtvarné umenie. Pre tieto zložky hmotnej kultúry je charakteristické využívanie dostupných prírodných zdrojov a samozásobovanie sa, z čoho taktiež pramení okrem už spomínaných faktorov vplyvu, regionálna a lokálna špecifickosť a variabilita.¹⁷

Vývoj hmotnej zložky tradičnej kultúry si prešiel taktiež ako celá tradičná ľudová kultúra niekoľkými významnými úsekmi jej vývoja. Za prvý je považované 13. storočie, kedy sa začínajú výrazne meniť poľnohospodárske technológie, transformuje sa osídlenie, prebieha kolonizácia a hmotná kultúra vidieku sa oddeľuje od kultúry vyššej vrstvy, a hmotnej kultúry mesta. Vidiecka hmotná kultúra sa začína postupne konzervovať. V 15. a 16. storočí je zase prevratný vznik čiernej kuchyne, opäť sa osídľujú ďalšie územia a prichádzajú technológie, ktoré so sebou prinášajú možnosť nových výrobkov ako napríklad fajánsovej keramiky.

¹² Československá vlastivěda.: c.d., s. 22-24 a s. 704.

¹³ Vrátna tanečnej a hudobnej kultúry.

¹⁴ Bahenský, F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s. 43.

¹⁵ Tamtiež: c.d., s. 44.

¹⁶ Sem možno zaradiť poľnohospodárstvo, malovýrobu a obchod.

¹⁷ Blahůšek J.-Lukešová M.: *Metodika identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury v ČR v kontextu koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu na léta 2011-2015*. c.d., s. 2.

Posledným významným milníkom je samotná záverečná fáza vývoja celkovej ľudovej kultúry v druhej polovici 18. a v 19. storočia, kedy sa popri modernizácii spoločnosti vo vidieckom prostredí ešte len začínajú formovať niektoré „klasické“ prvky tradičnej hmotnej kultúry ako masívny rozvoj domáckej výroby, ľudovej výtvarnej kultúry alebo a tiež dnes ikonické „selské baroko“.¹⁸

2.2.1. Ľudová výroba¹⁹

Prvou zásadnou zložkou tradičnej ľudovej kultúry, ktorou sú upomienkové predmety inšpirované je celkovo ľudová rukodielna výroba. Vladimír Scheufler ju vymedzuje ako „*súhrn pragmatických činností, ktorých cieľom je získať a vytvárať produkty určené pre vlastnú potrebu alebo pre trh. Tieto činnosti sú premenlivé časovo, miestne i ekonomicky a ľudovej kultúre vtlačujú osobité rysy z hľadiska výrobného, výtvarného a spoločenského, a sú pre ňu v danom období a oblasti typické.*“²⁰

Jej obecnými znakmi sú ľudská práca ako základný zdroj energie, rukodielnosť a spätosť výrobcu s materiálom a funkciou výrobku, vďaka čomu mohol dať danému predmetu ten najúčinnější tvar a dekor.²¹

Ľudová výroba sa z ekonomicko-správneho hľadiska delí na domácu, domácku a remeselnú výrobu, pričom v neskoršom období sa dostávajú do popredia organizačné spôsoby výroby – manufaktúra a továrne.²² Spočiatku mala výroba domáci a domácky charakter, s prirodzenou delbou práce medzi mužom a ženou, čo postupne nahradzovali špecializovaný výrobcovia, ktorý sa v spoločenstve sústredili na tú najnutnejšiu výrobu. Jednalo sa o kováčov, tesárov či debnárov. Niektorí z nich, ako napríklad sklári, vytvárajú osobité spoločenstvá, kultúru a spôsob života. Od 12.-13. storočia sa v mestskom prostredí začína vytvárať vrstva remeselníkov i s cechovými artikulami a celková výroba sa začína štepiť na dve základné skupiny. Domácu a domácku výrobu naproti tej remeselnej²³. Neskorší feudalizmus však spolu s rozvojom techniky a vyššej životnej úrovne podnecuje mestských remeselníkov k presídleniu sa na vidiek, kde so sebou prinášajú výrobky vyšších vrstiev, ktoré v dedinskom prostredí získavajú nové formy a vývoj a osobitú umeleckú hodnotu. V polovici 18. storočia odchádzajú niektoré výroby cechovej viazanosti medzi ľud a po zrušení nevoľníctva sa výrobcovia presúvajú do

Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 47-48.

¹⁹ Ľudová výroba predstavuje národopisný pojem zatiaľ čo remeslo ekonomicko-správny, ale oba termíny pomenúvajú ten istý jav.

²⁰ Scheufler In: Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 179.

²¹ Porov. Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s.180 a *Československá vlastivěda*. c.d., s.57.

²² Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 181.

²³ V dedinskom prostredí prebieha vznik remesiel pomalšie, spravidla sa na vidieku nachádzal len kováč a mlynár. V niektorých oblastiach sa udržal domácky charakter výroby až do 19.-20.storočia.

výrobných podnikov. Príchodom kapitalizmu pribúdajú k domácim a domáckym výrobám sezónne práce a vznik nových typov domácej výroby ako pílky, korálky, krajky, ale tiež sú v roku 1859 rušené cechy a zakladajú sa živnosti. Po rozvoji továrenskej výroby sa však z nových domáckych výrob udržali do roku 1945 len niektoré z nich.²⁴

Naskytuje sa tu tiež vhodný priestor pre priblíženie rozdielu medzi domácou, domáckou a remeselnou výrobou. Domáca výroba predstavovala výrobu príležitostnú a iba pre vlastnú potrebu a spotrebu,²⁵ zatiaľ čo domácka výroba bola malovýrobou, rozšírenou z mestského prostredia, ktorej výsledné produkty predávali domácki výrobcovia prostredníctvom sprostredkovaného obchodu alebo na jarmokoch. Domácka i domáca výroba sa orientovali skôr na spracovanie rastlinného a živočíšneho materiálu či dreva, ak na to nebolo potrebných špecifickejších zručností. Zmenila celkový ráz každodenného života. Remeselná výroba predstavovala výrobu odborníkov a to pre tržný priestor.²⁶

Niektoré prejavy a produkty ľudovej výroby sú však tiež zároveň radené do kategórie ľudového umenia. Je to v takom prípade, ak výrobca vytváral daný predmet s estetickým prístupom a zámerom, alebo má produkt silne umelecké rysy. Je potrebné si uvedomiť, že určité estetické a umelecké vlastnosti pripisujeme daným artefaktom my z nášho súčasného pohľadu. Až do 19. storočia, kedy sa postupne oddeľuje umelecká výroba od tej úžitkovej, bol tento prístup k vlastným produktom v ľudovej pospolitosti skutočne neobvyklý.²⁷

2.2.2. Výtvarná kultúra ľudových vrstiev

„Výtvarná kultúra ľudových vrstiev je integrujúci pojem pre všetky prejavy výtvarného umenia a neumenia, ktoré súvisia s ľudovou kultúrou a ľudovým životom.“²⁸ Okrem ľudového výtvarného umenia²⁹ zarad'uje kolektív autorov publikácie *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Lidová kultura*, do výtvarnej kultúry ľudových vrstiev tiež *ľudovú umeleckú výrobu, výtvarné prejavy naivného umenia, výtvarného folklorizmu a tzv. masové umenie*, do ktorého patrí tiež folklórny gýč³⁰. Týmto kategóriám sa bude práca podrobnejšie venovať v nasledujúcej kapitole – *Druhý život tradičnej ľudovej kultúry - rukodiel'nej výroby a ľudového*

²⁴ Československá vlastivěda.: c.d., s. 55-59.

²⁵ Tamtiež.: c.d., s. 57-58.

²⁶ Porov. Petráň. J.- Petráňová.L.: *Rolník v evropské tradiční kultuře*. a Bahenský. F. *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 180-182 a *Československá vlastivěda*. c.d., s. 58.

²⁷ Porov. Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 181. a *Československá vlastivěda*. c.d., s. 57.

²⁸ Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 662.

²⁹ Dnes už v podstate zaniknutá kategória.

³⁰ Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 662.

výtvarného umenia. V tejto časti práce sa zameriame na primárny zdroj inšpirácie týchto jednotlivých zložiek, na ľudové výtvarné umenie ako také.

Za dobu najväčšieho rozkvetu ľudového výtvarného umenia môžeme považovať obdobie od konca 18. storočia do polovice 19. storočia. V tomto storočí vzniká tiež samotný pojem ľudové umenie, ktorého súdobé cenené predmety začínajú byť zbierané a zhromažďované, a paralelne v tom čase vo vidieckom prostredí dané javy zároveň strácajú svoju pôvodnú funkciu.^{31 32}

Ako už bolo ale spomínané, tradičné ľudové prostredie a jeho pospolitosť však „*ľudové výtvarné umenie*“ ako také nepoznali, pretože nimi vytvorené predmety, ktoré prvky umenia niesli, boli praktickou súčasťou ich života a mali primárne iné funkcie než tú estetickú. Tá bola vyslovene dominantná predovšetkým pri predmetoch slávnostnejšieho charakteru. Nami vnímaná umeleckosť bola určite istou vnútornou potrebou ľudu vyjadriť svoje estetické cítenie, ale v súlade so znalosťou materiálu a technológiu, a celkového využitia predmetu.³³

Medzi ľudové výtvarné umenie sa zaraďujú umelecké prejavy späté s architektúrou a stavebnými prvkami, ich výzdoba a ozdobné techniky, patrí sem tiež mobiliár domácností, kuchynský a stolný riad, náčinie, ozdobné pracovné náradie a nástroje, devocionálie³⁴ či špeciálne okrasné predmety. Samostatné kategórie vytváral ľudový odev a zvykoslovné predmety.³⁵

S ľudovým umením sú spojené určité charakteristické vlastnosti, ktoré mu vtisli a zachovali jeho neopakovateľnú a jedinečnú podobu. Okrem primárne mimoestetickú funkcie, sú za typické znaky ľudového umenia považované kolektívnosť a anonymnosť³⁶. Kolektívnosť pomenováva normatívne pôsobenie ľudovej pospolitosti ako celku na formálnu a výrazovú tvorbu jednotlivca. Ľudové spoločenstvo tvorilo pomerne uzavretý organizmus s určitými názormi, predstavami, spôsobom života a akýkoľvek tvorivý jav v tejto skupine prechádzal kolektívnou kritikou. Nové a odlišné prvky boli prijímané len s ťažkou. Tvorca ako taký nemal tým pádom potrebu svoju osobu akokoľvek vyzdvihovať a ostával v anonymite.³⁷

Popri tradičnom ľudovom umení, ktoré vznikalo priamo v ľudovom prostredí a medzi jeho hlavné atribúty nepatrí originalita a individualita, ale súlad s kolektívnou tradíciou, sa od 17.

³¹ Väčšina predmetov v múzejných zbierkach teda nie je staršia ako 18. - 19. storočie. Len výnimočne je artefakt zo 17. storočia. Predmety ľudového umenia sa zhromažďovali, študovali a vystavovali ako tie najrýdzejšie národné prejavy a upevňovali tým české povedomie.

³² Porov. Beran L. a Staňková J.: *Pokladnice lidového umění* c.d., s 6-16. a Staňková. *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezka*. c.d., s. 7-12.

³³ Langhammerová.J.: *Lidové tradice v proměnách času*. c.d., s.275. a Sojková, J.: *Lidové umění Krkonoš ve sbírkách Krkonošského muzea*. c.d., s. 1-20.

³⁴ Náboženské predmety určitého súkromného vlastníka – plastiky, kresby, maľby.

³⁵ Bahenský. F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s. 664.

³⁶ Tieto znaky boli vymedzené pozorovaním v 19. - 20. storočí, kedy bola ľudová výtvarná tvorba porovnávaná s tvorbou slohového umenia, kde bola tvorcovská individualita dominantná.

³⁷ Bahenský. F. *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s.705-706.

storočia objavuje výtvarné umenie „zľudovelé“, v rámci ktorého sa ľudová pospolitosť začína pri svojej tvorbe inšpirovať v paralelne existujúcej slohovej kultúre, z ktorej preberá vybrané prvky a prispôsobuje si ich svojmu vkusu a ďalej ich rozvíja svojou vlastnou cestou. Autor a užívateľ ale už nie je tou istou osobou. Postupne sa začínajú oba umelecké svety prelínať a ovplyvňovať. Vrchol ich spoločného vývoja dosahujú koncom 18. storočia a v 1/2 19. storočia. Práve v tomto záverečnom období sa zľudovelé výrobky masívne rozšírili a podstatne ovplyvnili vkus celého ľudového spoločenstva.^{38 39} Vo všeobecnosti však ľud prijímal tieto impulzy pomalšie ako vyššie vrstvy, často krát im to v porovnaní s nimi trvalo až niekoľko generácií. Niektoré z výtvarných slohov, ktoré sa v ľudovom umení nakoniec uplatnili najsilnejšie, ako renesancia, baroko, rokoko či empír, sa medzi ľudom udomácnil dokonca s odstupom niekoľkých storočí po výtvarných epochách tzv. *vysokej kultúry*.⁴⁰

Ľudové umenie možno vnímať ako kategóriu ohraničenú spoločensky, miestne a časovo, so zložitým vývojovým procesom. Len podrobné skúmanie umeleckých princípov v jeho jednotlivých zložkách môže viesť k objasneniu jeho podstaty a vývojových zákonitostí.⁴¹ Prirodzene teda všetky ľudové artefakty nie sú rovnako staré. Sú rôzne vrstvené a preto ich diferenciacia a klasifikácia nie je vôbec jednoduchá. Tak napríklad, v 16. storočí sa začínajú v textile objavovať krajky, výšivky, typická skladba odevu či tisk a do kováčskej výroby sa zase v tomto období dostávajú výtvarné prejavy v podobe zdobenía a tvorby šperkov. Známe výtvarné prejavy na fajánse sa začínajú v tvorbe uplatňovať koncom 17. storočia, v ľudovej architektúre v 17. a 18. storočí, a až od konca tohto storočia preniká do ľudového umenia maľba na skle. Zdobenie predmetov ornamentikou na odevu, textíliách, keramike, ale i ľudovom nábytku, sa rozvíja zhruba od 18. a v priebehu 19. storočia. Ale napríklad také masky a maľované vajíčka majú svoj pôvod už v slovanskom období. Predpokladané skoré umelecké prejavy sú tiež na dreve, keďže sa jedná o materiál veľmi dostupný a opracovateľný, ale zároveň však rýchlo podliehajúci skaze, a preto je jeho datovanie veľmi zložitú.⁴²

I napriek tomu, že je ľudové výtvarné umenie považované za ťažko klasifikovateľné, jeho určité kategórie v etnológii samozrejme existujú. Ako už bolo spomenuté v úvodnej kapitole, pre túto prácu bola z jestvujúcich kategórií vybraná kategorizácia ľudového umenia z knihy *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska*, kde je výtvarné umenie ľudu delené podľa toho, akú funkciu

³⁸ Vzájomné prepojenie ľudového a slohového umenia je dôvodom, prečo sa ľudové výtvarné umenie odlišuje od umenia primitívnych národov.

³⁹ Porov. Sojková, J.: *Lidové umění Krkonoš ve sbírkách Krkonošského muzea*. c.d., 1-20. a Bahenský. F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s.663-703.

⁴⁰ Langhammerová.J.: *Lidové tradice v proměnách času*. c.d., s. 291-292.

⁴¹ *Československá vlastivěda*.: c.d., s. 703-708.

⁴² Porov. Beran L. a Staňková J.: *Pokladnice lidového umění* c.d., s 6-16. a *Československá vlastivěda*. c.d., s. 704. a Langhammerová.J.: *Lidové tradice v proměnách času*. c.d., s.279.

pre ľud v ich živote zohrávalo. Autorka J.Staňková rozčlenila predmety ľudového výtvarného umenia na *artefakty určené pre jediný deň*, *artefakty určené pre všedný deň*, *artefakty určené pre sviatočný deň*, *výtvarné umenie určené k reprezentácii*, a *artefakty pre radosť*.⁴³

Daná klasifikácia jasne ukazuje, že i napriek tomu, že väčšina dochovaných a zozbieraných artefaktov ľudového výtvarného umenia je charakteru nedeľného a sviatočného⁴⁴, v každodennejších predmetoch ľudí v minulosti sa nachádzajú taktiež prvky spĺňajúce parametre „*krásna*“.⁴⁵ Umenie pre každý deň predstavuje úžitkové predmety, ktoré boli súčasťou každodenného života, ale i tak obsahovali prvky ľudového výtvarného umenia, mali svoju trvalú hodnotu a často sa stali dedičným predmetom. Do tejto kategórie môžeme zahrnúť náradie, náčinie alebo nádoby z dostupného materiálu. Umenie sviatočných dní ročného cyklu bolo možné nájsť predovšetkým v odeve. Umelecké artefakty charakteristické svojou krátkou trvanlivosťou ako májky, pečivo či veľkonočné vajcia, čiže obyčajové predmety patria do kategórie umenia pre jediný deň. Umenie pre radosť predstavujú artefakty ako typu hračky, perníky, figurálne včelie úle či maľovaný nábytok. Tieto predmety boli zvyčajne pestrofarebné a bývali často darom.⁴⁶ Všetky tieto typy artefaktov, či už sa jednalo o účelové, úžitkové alebo obradné predmety disponovali ozdobnými atribútmi, ktorých pôvodná funkcia bola časom potlačená a prekryla ju ozdobná funkcia.⁴⁷

Dôležité je tiež pri tejto kategorizácii upozorniť na to, že oddeľuje profánne prvky ľudovej kultúry od tých sakrálnych, ktoré by mali zostať širšej verejnosti skryté. Tento fakt by mal byť braní do úvahy tiež pri využívaní tradičnej ľudovej kultúry v turistickom ruchu.

2.3.Etnografické členenie českých zemí

Vo všeobecnosti možno územie českej republiky členiť na menšie jednotky hneď z viacerých pohľadov. Či už z hľadiska geografického, historického alebo správneho. Delením krajiny na etnografické oblasti, ktorému je venovaná daná podkapitola, sa bádatelia zaoberajú od samotného počiatku národopisu ako vednej disciplíny. Rajonizácia a definovanie jednotlivých národopisných oblastí je veľmi zložitá a náročná téma, a to najmä v prípade rozčlenenia pre prácu zvolených – Čiech, kde sa bádatelia vo svojich názoroch neraz výrazne rozchádzajú. Tejto téme sa venuje dokonca samostatná subdisciplína – etnokartografia.⁴⁸

⁴³ Staňková.: *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezka*. c.d., s. 13-149.

⁴⁴ Dané artefakty reprezentujú len 1/7 života ľudovej spoločnosti.

⁴⁵ Langhammerová.J.: *Lidové tradice v proměnách času*. c.d., s. 279.

⁴⁶ Beran L. a Staňková J.: *Pokladnice lidového umění*. c.d., s 6-16.

⁴⁷ Tamtiež.

⁴⁸ Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s.13-15. a Bahenský, F.a Woitsch, J. *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezka IV*. c.d., s. 5-9.

V súčasnosti sa pri štúdiu a záchrane tradičnej ľudovej kultúry stávajú etnografické regióny veľmi častým teoreticko – metodologickým východiskom. Národopisné oblasti sú ale tiež námetom pre popularizáciu a propagáciu ľudovej kultúry, i krajiny ako takej v cestovnom ruchu, v ktorom sa ich využitie stáva v niektorých prípadoch doslova sporným. Je to z toho dôvodu, že turistický priemysel a reklama užívajú tieto prvky bez toho, aby bolo jasné, čo v skutočnosti vymedzujú, ako boli oblasti vytvárané a čo je vlastne prostredníctvom nich možné charakterizovať, a popisovať.⁴⁹ No a v súvislosti s etnografickými regiónmi je ešte na mieste spomenúť proces regionalizmu, kedy je kolektívna identita vytváraná nie na národnej úrovni, ale na základe menších územných celkov- historicky definovaných regiónov. Tieto tendencie majú svoj národohospodársky dosah v podobe podpory alokácií verejných investícií a tiež už spomínaného rozvoja turizmu.⁵⁰

Pojem *národopisná oblasť* a *etnografický región* sú termíny považované za synonymá, a označujú také „*geograficky vymedziteľné územie, na ktorom bolo či je možné identifikovať jednoznačné špecifiká hmotnej, duchovnej a sociálnej tradičnej kultúry, ktorá odlišuje oblasť od regiónov susedných.*”⁵¹ Ak sa daná oblasť vnútorne z týchto hľadísk člení ďalej, hovoríme o *národopisných subregiónoch*⁵² a v prípade ešte menšieho územia, o *národopisných okrskoch*.⁵³ Historicky vytvorené národopisné oblasti sa v Českých krajinách formovali už v stredoveku, ale väčšina etnografických regiónov vznikla v priebehu od 18. do polovice 19. storočia počas emancipačných snáh vidieckeho ľudu.⁵⁴ Poloha českých krajín v strede Európy prináša so sebou veľkú kultúrnu, náboženskú, etnicko-jazykovú a prírodnú pestrosť, čo sa odzrkadľuje i v časovej a priestorovej rozmanitosti etnografických oblastí. Na formovanie jednotlivých národopisných oblastí vplývala taktiež celá rada faktorov. Spravidla sa jednalo o geografické prostredie, historické podmienky, historickú tradíciu, nárečie, skladbu obyvateľstva z hľadiska etnického a konfesijného, na tvorbu regiónov pôsobili tiež sociálne a ekonomické činitele, ale tiež vplyv hospodárskych a kultúrnych centier.⁵⁵

Ako už bolo spomínané vyššie, etnografický región je, respektíve by mal byť charakteristický špecifickou tradičnou kultúrou vo všetkých svojich zložkách, na základe ktorých ho je možné odlíšiť od ostatných národopisných oblastí. To znamená špecifiká odzrkadľujúce sa či už v ľudovom kroji, staviteľstve, nárečí, strave, v spôsobe obživy, v obyčajoch a folklórnych

⁴⁹ Bahenský, F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s.13.

⁵⁰ Krejčí, M.: *Folklorismus a komercializace lidové kultury*. In: *Zrod lidu v české kultuře 19. století*. c.d., s. 231.

⁵¹ Bahenský, F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s.15.

⁵² Podoblastiach.

⁵³ Tamtiež.

⁵⁴ Tamtiež.: c.d., s.6-14.

⁵⁵ Bahenský, F.a Woitsch, J.: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezka IV*. c.d., s. 6-9.

prejavoch.⁵⁶ To sa týka i ľudového výtvarného umenia, ale tu si je potreba uvedomiť, že v niektorých prípadoch dochádzalo k migrácii prvkov, napríklad jalo džbánkarske či krajkárske umenie, a možno tu hovoriť o výrobných okruhoch, nie o oblastiach ľudového umenia. Charakteristické rysy ľudového výtvarného umenia tej ktorej oblasti sú tiež výsledkom vplyvu národnostnej a etnickej príslušnosti jeho tvorcov. No a čím významnejšiu funkciu a výrobný náklad predmety mali, tým viac sa v nich regionálne špecifiká prejavovali.⁵⁷

Ďalej sa ku charakteristikám zaraďuje pocit súdržnosti obyvateľov k danej národopisnej oblasti, s čím sa spája i ich špecifické pomenovanie ako obyvateľov daného etnografického regiónu. Takúto skupinu obyvateľov určitej národopisnej oblasti možno nazývať *etnografickou skupinou*. Vtom konkrétnom etnografickom regióne by mala byť tradičná ľudová kultúra v týchto všetkých spomenutých prvkoch homogénna a odlišná od iných, ale zase nie tak nutne vo všetkých uvedených javoch. Národopisná oblasť má totiž to svoje jadro, okrajovú a prechodnú časť, ktorými môžu niektoré prvky presahovať do iných oblastí a vytvárať tak skôr kultúrne areály.⁵⁸

Akekoľvek úvahy o etnografických regiónoch by sa mali pohybovať v rovinách primeranej abstrakcie, pretože svojbytným národopisným regiónom by mohla byť v podstate každá dedina či dokonca domácnosť.⁵⁹

2.3.1. Etnografické regióny Čiech

Doterajšie vymedzovanie etnografických regiónov Čiech je spojené so snahami niektorých autorov vyčleniť v tomto území také množstvo regiónov, aby sa Čechy svojou pestrosťou priblížili k etnografickému rozdeleniu Moravy. Faktom však ostáva, že Čechy tvoria z hľadiska tradičnej kultúry relatívne homogénne územie, kde sa nachádza len niekoľko skutočne rázovitých špecifických oblastí. Jednou z príčin je rýchlejšia modernizácia a industrializácia, kde bola lokálna a regionálna identita potlačená národnou a taktiež silne pôsobiaci vplyv Prahy. Z tohto dôvodu je toto územie členené častejšie prostredníctvom veľkých kultúrnych areálov alebo z geografického a vlastivedného hľadiska.⁶⁰

⁵⁶ Je potreba si však uvedomiť, že prvky hmotnej a duchovnej kultúry v praxi priestorovo ohraničené nie sú a presahujú hranice etnografických regiónov. Znak tradičnej ľudovej kultúry, ktorými je možné identifikovať určitý etnografický región predstavujú často len detaily.

⁵⁷ *Československá vlastivěda.*: c.d., s.56-57 a 707.

⁵⁸ Bahenský, F.a Woitsch, J.: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezka IV.* c.d., s. 6-9.

⁵⁹ Bahenský, F.: *Velké dějiny země Koruny české.* c.d., s.15.

⁶⁰ Prov. Bahenský, F.: *Velké dějiny země Koruny české.* c.d., s.17. a Bahenský, F.a Woitsch, J. *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezka.* c.d., s. 9.

Podľa *Atlasu Čiech, Moravy a Slezka IV.* patria medzi etnografické regióny Čiech národopisné oblasti – české *Horácko*⁶¹, *Doudlebsko*, *Chebsko*, *Chodsko*, *jihočeská Blata*, *Kladensko*, *Kozácko*, *Plzeňsko*, *Podkrkonoší*, *Příbramsko* a *Šumava*,⁶² ktoré sú znázornené na priloženej mapke⁶³. V tejto práci je však k daným národopisným oblastiam pripojená ešte jedna, a to mesto *Praha a okolie*.

I keď sa medzi uvedenými oblastami nenachádza, je samotná Praha súčasťou mnohých členení Čiech na národopisné oblasti. Tak napríklad u Václava Froleca a v mape Folkloru Českej republiky ju nájdeme ako súčasť *Kraje pražského* a u Jiriny Langhammerové dokonca ako samostatný etnografický región *Praha*.⁶⁴ V tejto práci je Praha ku klasickým národopisným oblastiam pričlenená z toho dôvodu, že je práca obsahovo zameraná na situáciu tradičných suvenírov v Prahe, ktorá sama o sebe vždy tvorila a je špecifickým územím i s prvkami ľudovej kultúry, a teda by mala byť v budúcnosti súčasťou prípadných regionálne zameraných suvenírov.

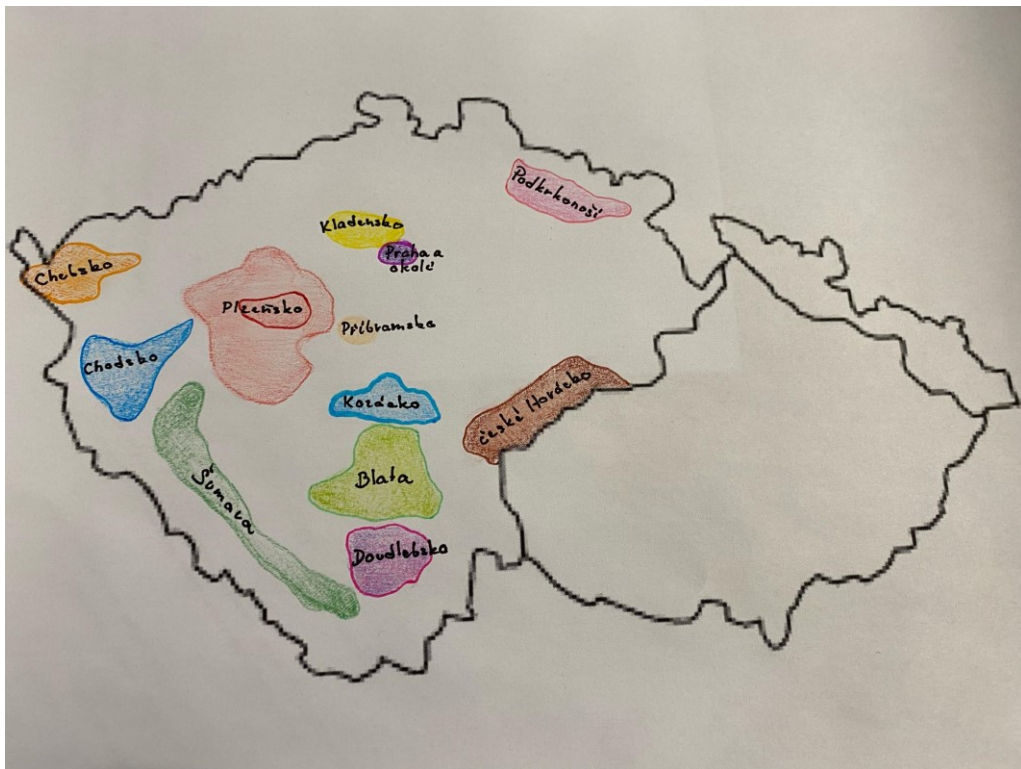
⁶¹ České Horácko tvorilo kultúrne homogénnu oblasť s moravským Horáckom.

⁶² Bahenský, F.a Woitsch, J. *Etnografický atlas Čiech, Moravy a Slezka IV.* c.d., s.12-13.

⁶³ Pri znázornení daných etnografických regiónov slúžila ako vzor mapa Atlasu. Pôvodná mapa je samozrejme prepracovanejšia a komplexnejšia, a obsahuje tiež znázornené regióny vymedzené vlastivedným výskumom ako Polabí či Pojizeří.

⁶⁴ <https://skolnimapy.cz/dlc/narodopisne-oblasti-ceska/> In: skolnimapy.cz a Folklor České republiky: Folklore of the Czech Republic = Folclóre de la República Checa. 1:500 000. a Langhammerová.J.: *Lidové tradice v proměnách času.* c.d., s. 358-9.

Tu už je pre ilustráciu priložená mapa s vyznačenými etnografickými regiónmi Čiech⁶⁵:

⁶⁵ Na mapke sú ručne zvýraznené etnografické regióny Čiech podľa vzoru mapy Atlasu Čiech, Moravy a Slezka IV. Dané národopisné oblasti sú len zhruba načrtnuté a nemusia teda presne zodpovedať ich vzoru. Jedná sa o vlastné spracovanie.

3. Druhý život tradičnej ľudovej kultúry - rukodielnej výroby a tradičného ľudového umenia.

V 18. a 1/2 19. storočia sa tradičná ľudová kultúra dostáva na svoj vývojový vrchol, prechádza procesom nivelizácie, na ktorý zároveň nadväzuje jej postupný rozpad a zánik v prirodzenom prostredí. Toto vytrácanie sa autentickej ľudovej kultúry budí záujem nielen medzi národopisnými bádateľmi, ale i v celej spoločnosti, pričom táto všeobecná pozornosť vychádza najmä z intelektuálneho prostredia a súvisí s vtedajším politickým a hospodárskym bojom o národnú emancipáciu.⁶⁶

Nivelizácia prináša zásadné zmeny i v rámci rukodielnej výroby a tradičného ľudového umenia. Predmety nadobúdajú nové formy a funkcie, mení sa tiež spôsob ich výroby, kedy domácku a remeselnú výrobu nahrádza strojová, ktorá postupne likviduje po stáročia pestovanú rukodielnu tradíciu.⁶⁷ Industrializáciou vyhranené materiálne prejavy ľudovej kultúry v ich autentickej podobe postupne zanikajú a stáva sa z nich historická kategória. Od tohto obdobia začínajú byť vnímané za účelom ich záchrany ako súčasť národného kultúrneho dedičstva a zberateľským predmetom múzeí či jednotlivcov⁶⁸.

Dnes sa stretávame s prvkami tradičnej ľudovej výroby a výtvarným umením už len v určitej modifikovanej podobe, kedy je ich pôvodná funkcia a účel potlačená do úzadia, niekedy je jednoducho zabudnutá či dokonca vôbec nie je jasná. Dominantnou funkciou, ktorá dnes v podstate zaisťuje ich existenciu je, v minulosti predovšetkým druhoradá, estetická funkcia.⁶⁹

Faktom však ostáva, že tradičná ľudová kultúra a jej javy sú samé o sebe zaniknuté, sú uzavretou epochou a jednoducho ju už nie je možné obnoviť. V súčasnosti sú všetky jej prejavy už len reprodukciou alebo aplikáciou vybraných prvkov v dnešnej hmotnej kultúre.⁷⁰ I napriek tomu, že je jej prirodzený život minulosťou, stále medzi nami existuje, úplne sama o sebe nezanikla a nevymizla. I keď už nemožno hovoriť o jej autentickej podobe, práve naopak, podľa hla určitej modifikácii, je stále tu a žije si svojim druhým životom. Ako píše autori Československej vlastivedy, „*náš každodenný život je spätý s tradičnou ľudovou kultúrou a jej niekoľko stáročnou tradíciou tisíckami pút, ktoré si ani neuvedomujeme. Prejavujú sa v našich zvykosliviach, slovesných prejavoch, a v mnohých rysoch zdanlivo už len „konzumnej“ kultúry*

⁶⁶ Porov. Československá vlastiveda.: c.d., s. 22. a Sojková, J.: *Lidové umění Krkonoš ve sbírkách Krkonošského muzea.* c.d., 1-20.

⁶⁷ Československá vlastiveda.: c.d., s.702.

⁶⁸ Blahůček J. a Lukešová M.: Metodika identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury v ČR v kontextu koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu na léta 2011-2015 c.d., s.2 a Československá vlastiveda. c.d., s. 702.

⁶⁹ Československá vlastiveda.: c.d., s.702-703.

⁷⁰ Československá vlastiveda.: c.d., s. 60.

spevnej a hudobnej. Mnohé z princípov ľudovej hmotnej kultúry naďalej žijú vedľa priemyslového tovaru a výroby a plnia často jedinečnú estetickú funkciu v našom prostredí.“⁷¹

Tendencie čerpať alebo dokonca napodobňovať prvky a prejavy tradičnej ľudovej kultúry však nie je trend posledných desaťročí. Už v dávnejšej minulosti sa objavuje hneď niekoľko pokusov o plynulé naviazanie na tvorbu tradičnej ľudovej kultúry. Výsledok týchto snáh bol však vždy, povedzme že prinajmenšom diskutabilný. Snahy o návrat k ľudovej tvorbe začali pri nástupe kapitalizmu založením Umeleckopriemyselného múzea a školy, ktorých zámerom bolo prostredníctvom napodobňovania ľudovej tvorby zdôrazniť národné prvky. Ako ďalší sa o aplikovanie ľudovej rukodielnej výroby a umenia snažili tzv. *svérázové hnutia*⁷² a družstvá s hospodársky zameranou podporou ľudových výrobkov. V období medzi rokmi 1918-1945 síce už školení etnografovia pôsobili, ale ku zlepšeniu danej situácie i napriek tomu nedošlo. Meštianska sentimentalita mala silnú pozíciu až do obdobia socialistického Československa, ktoré ju napokon zlikvidovalo. Za socializmu bola starostlivosť o vybrané javy tradičnej materiálnej kultúry súčasťou centrálne riadenej štátnej kultúrnej politiky.⁷³ V roku 1945 bolo založené „*Středisko lidové a umělecké výroby*“⁷⁴, ktoré sa zaoberalo praktickým aplikovaním ľudovej výroby v súčasnej hmotnej kultúre.⁷⁵ V prvej etape svojho pôsobenia sa stredisko orientovalo na obnovovanie zaniknutých technológií a hľadanie remeselníkov pre túto prácu vhodných, a neskôr na vlastnú výrobu predmetov, v ktorých tieto tradičné postupy aplikovali. Problémom však bolo, že táto výroba utlačila do pozadia teoretické zásady a stredisko bolo v poslednom desaťročí 20. storočia zrušené.⁷⁶ ⁷⁷ V súčasnosti sa snaží prvky tradičnej ľudovej tvorby podporovať Ministerstvo kultúry a tým i celá vláda Českej republiky. Či už sa jedná o *Koncepci účinné péče o tradiční lidovou kulturu v České republice (2003,2011, 2016)* alebo projekt *Nositele tradic lidových řemesel*, ktorého snahou je vytvoriť národný register „*žijících lidských pokladů*“. Jedná sa o združenie, v súčasnosti asi štyridsiatich tvorcov, ktorí disponujú

⁷¹ *Československá vlastivěda.*: c.d., s. 25.

⁷² Vtedajšie svérázové hnutia predstavovali typický znak meštianskej sentimentality. Sú spojené s národopisne orientovanými osobnosťami ako Renáta Tyršová či Amalie Kožminová. Cieľom hnutí bolo zachovať svéráz národa tým, že do odevnej, bytovej kultúry a priemyselnej, remeselnej výroby štylizovali ľudové prvky a ľudové motívy. Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české.* c.d., s.665-6.

⁷³ Porov. <http://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/koncepce-ucinnejsi-pecce/> In: lidova.kultrua.cz a *Československá vlastivěda.*: c.d., s.60-61.

⁷⁴ ďalej len ÚLUV

⁷⁵ *Československá vlastivěda.*: c.d., s. 60.

⁷⁶ Je potreba však zdôrazniť, že zrušením ÚLUVu, ako jedinej organizácie svojho druhu, stratil štát možnosť presadzovať záujmy v danej sfére kultúrneho dedičstva a tiež svojho zástupcu medzi podobnými organizáciami v Európskej únii.

⁷⁷ <http://www.lidovaremesla.cz/?page=obecne> In: lidovaremesla.cz

vedomostami a znalosťami tradičných postupov a techník, a zaisťujú tak ďalšie zachovanie ľudovej tvorby. Nositeľovi je prepožičaná ochranná známka „*Nositeľ tradice*”.⁷⁸

Vyššie uvedenú tvorbu môžeme taktiež zaradiť do už spomínanej výtvarnej kultúry ľudových vrstiev so zaradením do jej kategórie *ľudová umelecká výroba*, ktorá predstavuje dekoratívne či úžitkové predmety, ktoré naväzujú na tradičnú ľudovú výrobu, pričom sa jedná najmä o technologické a materiálové inšpirovanie. Je prevádzaná rôznymi cestami. Či už sa jedná o individuálnych tvorcov alebo inštitúcie.⁷⁹

So zánikom tradičnej ľudovej kultúry v autentickom prostredí a jej druhým životom v súčasnosti je tiež veľmi úzko spojený pojem *folklorizmus*. Tento termín zaviedol H. Moser roku 1962 a pomenováva ním „*existenciu, využívanie, adaptáciu a premenu tradičných javov ľudovej kultúry v nepôvodných podmienkach*.”⁸⁰ Je to uvedomelá starostlivosť o tradičnú ľudovú kultúru a jej pestovanie v modernom svete a súčasnej spoločnosti. Folklorizmus možno vnímať tiež ako druhú existenciu folklóru, prejavy podmienené snahou o uschovávanie, rozvíjanie a prenášanie tradičnej kultúry. Príkladom sú snahy o obnovu ľudového odevu, využívanie tradičných vzorov a ornamentov na súčasných textíliách a hmotnej kultúre, folkloristické festivaly, či hudba a tance v zábavných lokáloch. Folklorizmus môže teda plniť hneď niekoľko funkcií. Zábavnú, reprezentatívnu, komerčnú alebo umeleckú. Príznačné pre folklorizmus je vytrhnutie tradičných prvkov z pôvodného kontextu a prezentovanie v celom prostredí a nových funkciách. Bohužiaľ môžu mať tieto tendencie tiež nacionálny a politický podtón.⁸¹

Pri folklorizme možno hovoriť o ďalších dvoch kategóriách výtvarnej kultúry ľudových vrstiev, a to o *výtvarnom folklorizme* a *naivnom umení*. Poslednú kategória, tzv. *masové umenie*, bude priblížená v nasledujúcej podkapitole *Tradičné suveníry*.

Výtvarný folklorizmus, predstavuje štylizovaný výtvarný prejav mimo autentické prostredie a okruh ľudových tvorcov, pričom predmety neplnia svoju pôvodnú funkciu. Jedná sa buď to o umeleckú tvorbu rôznych umelcov akým bol Dušan Jurkovič, často hraničiace s až prejavmi *folklórneho gýču*. Táto kategória je spojená s tvorbou už spomínaných svérázových hnutí. Naivné umenie zahŕňa tvorbu samoukov, nedeľných maliarov, naivných neorealitov či neoprimitivistov. Tvorcovia sú z rôznych spoločenských vrstiev a skupín, pričom často krát

⁷⁸ Bahenský, F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s.703. a <http://www.nulk.cz/nositele-tradice/> In: nulk.cz a <https://www.mkr.cz/regionalni-a-narodnostni-kultura-1243.html> In: mkr.cz

⁷⁹ Bahenský, F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s.664.

⁸⁰ Brouček, S., Jeřábek, J., Tyllner, L.: *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. c.d., s. 220.

⁸¹ Porov. Bahenský, F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s.628. a Brouček, S., Jeřábek, J., Tyllner, L.: *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. c.d., s. 220. a <http://www.lidovakultura.cz/lidovakultura/lidova-kultura-v-cr/foklorizmus/> In: lidovakultura.cz.

nemajú priamu väzbu s vidieckym prostredím. Vo svojej tvorbe reflektujú tiež profánne témy a obraz vidieckeho života idealizujú^{82 83}.

V súčasnosti je tvorba inšpirovaná tradičnou ľudovou kultúrou spojená predovšetkým s amatérskym⁸⁴ a masovým umením. Čoraz viac prispieva k rozmachu folklorizmu cestovný ruch a komercializácia tradičnej ľudovej kultúry.⁸⁵

3.1. Tradičný ľudový suvení

Ako už bolo spomenuté, tradičná ľudová kultúra sa v 18. a 1/2 19. storočia pod tlakom modernizácie a industrializácie postupne rozpadá a zaniká. Výnimkou nie je ani jej hmotná zložka, ktorej kategórie rukodielnej výroby a ňou prestupujúceho ľudového umenia postupne nadobúdajú nové formy a funkcie. Z ručnej práce sa stáva strojová, primárne účelovú funkciu predmetov upozadila tá estetická, a typické znaky, ktoré ju charakterizovali, ako kolektívnosť či anonymita, sa v praxi stali prakticky úplne zabudnutými.

Ako dané javy postupne zo svojho prirodzeného prostredia miznú, v mnohých prípadoch sú ešte pred ich úplným zánikom zachránené a uschované. Od tej chvíle začína ich druhý život, spojený so spoločenskými tendenciami ich napodobňovať a čerpať z nich inšpiráciu. Všetky dnešné prejavy tradičnej ľudovej kultúry sú už len jej modifikovaním. Jedná sa o jej reprodukovanie a aplikovanie vybraných prvkov v nepôvodnom čase a priestore, jednoducho o folklorizáciu tradičných ľudových javov, ktoré už nejde obnoviť v ich pravosti.

Jednou z týchto ciest je i druhý život v podobe suvenírov, ktoré sa inšpirujú v prevažne tých najzaujímavejších prvkoch kombinácie rukodielnej výroby a ľudového výtvarného umenia.

V tomto bode sa práca dostáva k poslednej kategórii výtvarnej kultúry ľudových vrstiev, ktorou je práve tzv. masové, populárne umenie. Obecne sa začína objavovať v návaznosti na priemyselnú revolúciu, ktorá umožnila rozvoj hromadnej výroby, čo sa prejavilo i v produkcii suvenírov. Plne sa však rozvinula až po druhej svetovej vojne, kedy začala vo veľkom cestovať stredná trieda obyvateľstva.⁸⁶ Synonymom tomuto prejavu je masový výtvarný gýč. Postupne sa stáva výroba predmetov vychádzajúcich z tradičných prvkov dielom rozličných inštitúcií a podnikateľov, pričom sa v českých zemiach veľkovýroba „ľudových“ upomienkových

⁸² Osobitou skupinou tvoria tzv. domáci umelci, ktorý vyrábajú vlastné ozdobné predmety. Rozvoj tejto skupiny spadá do druhej polovice 20. storočia a ich útlm v roku 1989, kedy sa rozšíril sortiment dekoratívnych predmetov na trhu. Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s. 666-667.

⁸³ Bahenský. F.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. c.d., s.665-666.

⁸⁴ Časť tejto tvorby možno začleniť do výtvarného folklorizmu a časť do kategórie naivného umenia.

⁸⁵ Tamtiež: c.d., s.666.

⁸⁶ Lasussa D. *Eiffel Tower key chains and other pieces of reality: the philosophy of souvenirs*. c.d., 271-287.

predmetov, ako súčasť imperialistickej politiky a jej zdôrazňovania národovosti a ľudovosti, objavuje v období veľkej krízy v rokoch 1929 až 1935.⁸⁷

Samotný suveníru predstavuje spojenie s miestom, ľuďmi a kultúrou odkiaľ si ho prinášame. Univerzálnosť suveníru ako určitej spomienky je možné chápať v jeho základnej roly a funkcii. Je konkrétnym hmotným objektom, ktorý robí hmatateľným to, čo by bolo inak neuchopiteľné. Pomáha nám v našej danej prítomnosti lokalizovať, definovať a zmraziť naše pocity, zážitky a do bežných skúseností prináša niečo neobyčajné.⁸⁸ Primárna je u neho komunikatívna, emocionálna a symbolická funkcia. Tá praktická je až na druhom mieste.⁸⁹

Čo sa týka klasifikovania suveníru, rada by som spomenula prvú typologizáciu v antropológii turizmu vytvorila Beverly Gordon a to tak, že suveníru rozdelila do nasledujúcich kategórií: obrázkov, kus horniny, symbolická skratka a lokálny produkt. Pod posledným spomenutým typom si možno predstaviť nielen samotné remeslá, ale tiež lokálne jedlo, odievanie a podobné prvky.⁹⁰ Susan Stewart zase vytvorila v rámci upomienkových predmetov nasledovnú typológiu: zozbierané, reprezentatívne a remeselné upomienkové predmety.⁹¹

Turisti chcú pri svojich cestách zažiť a prežívať autentickosť. Tradičný suveníru je predmet, prostredníctvom ktorého si môžu z danej destinácie odniesť autentické spojenie s daným miestom, kultúrou a ľuďmi, ktorý tam žijú. Otázkou však je, nakoľko je daný predmet skutočne autentický, alebo či sa jedná iba o vykrádanie danej tradičnej ľudovej kultúry, a suveníru je len komercializáciou a komodifikáciou kultúrneho dedičstva.

Vo svojej podstate závisí autenticita od pohľadu samotného turistu, i keď by autentický suveníru by mal spĺňať určité vlastnosti. Mal by byť jedinečný a originálny nielen z estetického hľadiska, ale tiež jeho spracovaním, funkciou a využitím, a mal by byť tiež autentický v rámci kultúrneho a historického kontextu. Jedná sa práve o kritériá, ktoré odlišujú skutočné tradičné suveníru od tých vyrábaných masovou produkciou.⁹²

⁸⁷ Bahenský. F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s. 180 a *Československá vlastivěda*. c.d., s. 60. a s. 668.

⁸⁸ Gordon. B.: *The Souvenir: Messenger of the Extraordinary*. c.d., s. 133.

⁸⁹ Gyrr U.: *Souvenirs. Erfahrungsträger im Spiegel diverser Forschungszugänge*. In: *Schweizerisches Archiv für Volkskunde*. c.d., s.99.

⁹⁰ Půtová. B.: *Antropologie turismu*. c.d., s.156

⁹¹ Hume.D.: *The Language of Souvenirs A Design Theory for the Production of Tourist Souvenirs: Three Discrete Groups - the Sampled, Crafted and Representative*.

⁹² Littrell. M.A.: *What makes a craft souvenir authentic?* p.204.In: *Annals of Tourism Research*.

4. Suveníry a tradičné suveníry v centre Prahy

Predchádzajúce kapitoly boli venované teórii tradičnej ľudovej kultúry, jej druhému životu a spojeniu týchto dvoch javov v téme a teóriách tradičného suveníru. Následujúca kapitola je venovaná sortimentu suvenírov vo vybranom úseku centra Prahy, kde bol prevádzaný terénny výskum, za účelom zmapovať aktuálnu situáciu ponúkaného sortimentu, s akcentom na tie upomienkové predmety inšpirované tradičnou ľudovou kultúrou.

Počas terénneho výskumu boli okrem vizuálnej dokumentácie predajní suvenírov a ich sortimentu i zúčastneného pozorovania, dotazované skupiny zainteresovaných osôb, ktorými sú predajcovia suvenírov a návštevníci Prahy. Dodatočne bola téma diskutovaná s miestnymi obyvateľmi. Terénny výskum sa opiera o teoretickú základňu z predošlých kapitol. Úvod kapitoly sa najprv zameria na to, ako je situácia suvenírov v centre Prahy vnímaná zo širšieho spoločenského pohľadu a to prostredníctvom analýzy informácií z internetu. Následne je kapitola venovaná už výsledkom mapovania sortimentu terénnym výskumom a v závere celkové zhodnotenie zisteného.

4.1. Sortiment suvenírov v centre Prahy z pohľadu širšej verejnosti

To, že suveníry k cestovaniu a poznávaniu iných kultúr patria, je po predošlej kapitole azda neodškrípateľné. Väčšina ľudí jednoducho má potrebu priniesť si so sebou z navštívenej destinácie predmet, ktorý by im ich zážitky a danú navštívenú krajinu a spomienky na ňu zhmotňoval a pripomínal. Je však potrebné si uvedomiť, že pre niekoho môže predstavovať „ideálny“ suveníru niečo iné než pre ostatných. I keď sa vo všeobecnosti hovorí, že niektoré sortimenty suvenírov doslova zhmotňujú gýč, niektorí turisti tento druh upomienkových predmetov vyhľadávajú a práve tento typ považujú za ten „pravý suveníru“. Niektorí si jednoducho rád zakúpi tričko s veľkým nápisom navštíveného miesta, šálku či suveníru typu „*lapač prachu*“, je s ním nadmierou spokojný a spĺňa jeho očakávania i predstavy o suveníru. „Dobrý“ suveníru je jednoducho veľmi relatívna kategória. Práve preto nie je zámerom tejto práce kriticky na niektoré druhy sortimentu poukazovať a hodnotiť, ktoré sú tie dobré, a ktoré naopak zlé. Ja som sa jednoducho rozhodla, že v tejto práci zmapujem, aký rôzny sortiment je v Prahe návštevníkom ponúkaný, a to na vybranom úseku mesta, pričom ma zaujímajú suveníry nielen samé o sebe, ale tiež v spojitosti s tromi kľúčovými skupinami - obyvateľmi Prahy, turistami a predajcami upomienkových predmetov.

Pri výskume sa zameriam konkrétnejšie na ten typ suvenírov, ktorý sa snaží napodobovať tradičnú ľudovú kultúru alebo sa v nej nejakým spôsobom inšpiruje. Keďže som študentkou

etnológie, vzbudzujú vo mne tradičné suveníry v centre Prahy prirodzene ten najväčší záujem. No i napriek tomu, že k danému typu sortimentu suvenírov sama inklinujem, považujem rozmanitosť upomienkových predmetov v centre Prahy, alebo na akomkoľvek inom mieste, za správnu, a v tejto práci sa chcem skôr zamerať na to, akým spôsobom je tradičná ľudová kultúra a jej prvky do tradičných suvenírov pretvorená či prenesená, a záverom upozorniť z môjho pohľadu na základe zisteného na to, kadiaľ by mohla pri prepájaní týchto dvoch javov viesť cesta do budúcnosti.

Turistický ruch ako taký je v Prahe veľmi diskutovanou témou. Neustále sa naň vo vzduchu znáša zo strany obyvateľov kritika, a to či už na množstvo turistov, „*turistické ceny*“ v centre Prahy, bizarné turistické atrakcie či nečeské a gýčové upomienkové predmety.

Pri zadaní si hesla „*suveníry v centre Prahy*“ do internetového vyhľadávачa sa ihneď, okrem online obchodov so suvenírmi a odkazmi na veľkosklady upomienkových predmetov, vygenerujú spravodajské články, ktoré pojednávajú o kritizovaní sortimentu suvenírov v centre mesta alebo o boji proti predaju matriošiek a iného ne-českého suveníru.

Pri pokračovaní zadávania podobných hesiel sa však objavujú tiež príspevky pozitívnejšieho charakteru, prevažne informujúce o jedincov, ktorý boli so situáciou suvenírov v centre mesta nespokojní a rozhodli sa preto prísť s vlastným konceptom. Ako príklad možno uviesť značku suvenírov *Pragtique*, ktorej zámerom pri jej vzniku bolo ako uvádza jedna zo zakladateľiek „*nabídnout něco, na co by Praha mohla být pyšná, něco s českým motivem a vyrobené v místní produkci,*“⁹³ Podobné pohnútky viedli k otvoreniu predajne so suvenírmi tiež majiteľa obchodu *Orel and Friends* na Nerudovej ulici v centre mesta. Podľa informácií z článku na *forbes.cz*, predstavuje jeho sortiment „*výhradně věci z Česka, které jsou vyráběny řemeslným způsobem.*“⁹⁴

V následujúcej kapitole sa na danú situáciu ponúkaného sortimentu suvenírov v centre Prahy zameriavam „*na vlastné oči*“, prostredníctvom jeho mapovania priamo v teréne.

4.2. Mapovanie aktuálneho sortimentu suvenírov v centre Prahy

Ako je uvedené v metodike práce, pre terénny výskum bola vybratá trasa sprievodcu vedúca naprieč turisticky najfrekventovanejšími bodmi, stanovená na základe poskytovaných turistických trás pre domácich i zahraničných návštevníkov Prahy na stránke *praguecityline.cz*.

⁹³LenkaHluchá:In:<https://magazin.aktualne.cz/klicenka-ve-tvaru-roboty-golem-nebo-prazske-naplavky/r~315d8558399311e89efbac1f6b220ee8/> In: *magazine.aktualne.cz*

⁹⁴<https://www.forbes.cz/turiste-si-z-prahy-odvazeji-matrosky-pribeh-francouze-ktery-to-chce-zmenit/> In: *forbes.cz*

Zvolená turistická trasa bola prechádzaná postupne, podľa jednotlivých čísel označujúcich konkrétne body, ktoré by podľa tvorcov trasy turista v centre mesta nemal minúť. Pozornosť bola upriamená vždy na miesta ponúkajúce suveníry, ktoré sa nachádzajú priamo pri danej pamiatke alebo cestou od určitého bodu k tomu ďalšiemu. Dané miesto a prípadné predajne so suvenírmi boli vždy audiovizuálne zdokumentované a ak to bolo možné, zaznamenala som i samotný sortiment v predajni⁹⁵. Následne prebiehal skrytý prieskum sortimentu upomienkových predmetov a tiež rozhovory s predajcami i turistami. Počas celého terénneho výskumu som sa vydávala za turistku zo Slovenska, ktorá sa v jednotlivých vybraných predajniach dotazovala predajcov a kupujúcich na otázky spojené so sortimentom suvenírov, s akcentom na tie tradičné, a to v priebehu neštrukturalizovaných a pološtrukturalizovaných rozhovorov. Pokladané otázky sú uvedené v prílohe práce.

Tu už je uvedená mapka trasy, podľa ktorej budem v nasledujúcich riadkoch postupovať a prezentovať tak zistené výsledky. Jedná sa o mapu, ktorá je priamo priložená k zvolenému sprievodcovi⁹⁶:

⁹⁵ Vo väčšine predajní so suvenírmi bolo zakázané fotografovať, z toho dôvodu fotografie nezobrazujú sortiment v čo najväčšom detaile.

⁹⁶http://www.praguecityline.cz/wp-content/files/PCL_Pruvodce_Pha_1_14.10.2018_web.pdfIn: praguecityline.cz

Bod číslo 1., kde turistická trasa Starým mestom začína, je *Obecní dům* na Náměstí Republiky. V okolí neho a smerom k 2. bodu - *Prašnej bráne*, sa so žiadnymi suvenírmi návštevník mesta nestretne. Od brány však vedie Celetná ulica⁹⁷, na ktorej začiatku sa nachádza hned' 5 obchodíkov (obr.1) s podobným sortimentom, typu rôznych miniatúr (obr. 2), skla či malieb Prahy. Za tradičný suvenír možno považovať jedine tak marionety⁹⁸ (obr.3.), a ako uviedla jedna z dotazovaných predajkyň, „nič tradičné nemáme, žiadne remeslá, jedine krtečka“⁹⁹. Hned' v ich blízkosti sa nachádza zastávka trasy číslo 3. - *Dům u Černé Matky Boží*. Naproti sú dva obchody so sortimentom podobným ak nie takmer totožným tomu predošlému zatiaľ čo ďalší obchod na tejto trase predstavuje obchod s tradičnými českými hračkami (obr.4). Daný obchod ponúka vo svojich dvoch podlažiach ručne vyrábané marionety¹⁰⁰, drevenné hračky, bábiky v krojoch či keramiku (obr.5). Paradoxne však hned' vo vedľajšom vchode, ktorý zastrešuje nápis „*Czech toys*“ (obr.6.), sa turista stretáva so sortimentom matriošiek. Práve tie predstavujú pre dotazovaných obyvateľov Prahy azda ten najhorší typ suvenírov, ktorý je v centre k dostaniu:

„Sortiment suvenýrů prodávány v Praze vnímám velmi negativně. Na většině míst v centru mohou turisté nalézt především kýčovitě výrobky a předměty, často zároveň nemající s českou kulturou nic společného (babušky, beranice se sovětskou symbolikou). Je mi velmi nepříjemné, že si takovéto předměty poté průměrný turista spojuje s Českem, když je tolik jiných pěkných českých výrobků.“¹⁰¹

Postupujúc Celetnou ulicou sa možno stretnúť so suvenírmi *Made by Praha*, prevažne ručne vyrábanými šperkmi (obr.7.), opäť predajňou s matrioškami, a to v jej rôznorodých podobách (obr. 8), s dvomi veľkými obchodmi so suvenírmi síce rôznorodého sortimentu, ale prevažne však s upomienkovými predmetmi s podobizňou Prahy, české sklo či motívy Alfonza Muchy (obr.9). Vzhľadom na zámer celej práce, si zasluhuje v tomto bode zvolenej turistickej trasy najväčšiu pozornosť predajňa českej kozmetickej značky *Manufaktura* (obr.10). Ta je síce známa predovšetkým vďaka svojim kozmetickým produktom, ale ako uvádza i na svojej oficiálnej webovej stránke, vo vybraných predajniach *Manufaktura Original Czech Tradition*, sú medzi ponúkaný sortiment zaradené tiež české remeselné výrobky, pochádzajúce zhruba od 250 remeselníkov a menších českých firiem.¹⁰² „*Manufaktura vznikla na podporu umělecké*

⁹⁷ Jedna z najvýznamnejších a najstarších staromestských ulíc. V minulosti bola súčasťou Kráľovskej cesty, nazývanej tiež Korunovačná, ktorú absolvovali český panovníci v deň svojej korunovácie na Pražskom hrade. In: PŮTOVÁ, B. *Královská cesta. c.d., s.9.*

⁹⁸ Dokonca vyrábané v Prahe.

⁹⁹ Predajkyňa 1. - výskum 12.06.2020.

¹⁰⁰ Marionety v krojoch, podoby rôznych remeselníkov, etnik a podobne.

¹⁰¹ J.Š.,1993, študent medicíny.

¹⁰² <https://www.manufaktura.cz/o-nas/t-2/> In: manufaktura.cz

*lidové výroby v devadesátých letech. V Praze chyběli tradiční suveníry. Nic takové tady tehdy nebylo. Nabízí pro cizince kulturu Čech a její regionální umělce. Až pak se začela zaměřovat na kosmetiku*¹⁰³,” vysvětluje zamestnankyňa predajne.

Štvrtým bodom na danej turistickej trase je *Kostol sv. Jakuba*. Súčasťou tejto zastávky je tiež Ungelt - Týnský dvůr.¹⁰⁴ Na danom mieste sa nachádzajú hneď dve predajne, ktorých sortiment možno zaradiť medzi tradičné suveníry. Prvý z nich ponúka ručne vyrábané remeselné a umelecké výrobky ako je keramika, marionety a výrobky z dreva či hlíny.(obr. 11. a 12.). Druhá tunajšia predajňa sa zameriava výhradne na tradičnú českú keramiku (obr. 13). Ku štvrtému bodu je v pláne zaradené ešte samotné Staroměstské náměstí. Síce v tomto bode nemožno hovoriť o žiadnych kamenných predajniach suvenírov (obr.14), ale počas veľkonočných či vianočných trhov sa tu každoročne nachádza hneď niekoľko typov viac či menej tradičných suvenírov (obr.15). Podľa vyznačených čísel na mape turistickej trasy sa na námestí nachádzajú tiež nasledujúce body trasy: 5. *Chrám Panny Marie pred Týnským chrámom*, 6. *Pomník Mistra Jana Husa*, 7.-8. *Staroměstská radnice a Orloj* a v neposlednej rade 9. bod - *Kostol sv. Mikuláša*.

Zo Staroměstského náměstí smeruje trasa do pražského Židovského mesta v Jozefově. Cestou tam, okolo kostola sv. Mikuláša po Kaprovej ulici, sa turista môže stretnúť hneď s ďalšími obchodmi so suvenírmi. V tomto úseku sa nachádzajú dve predajne typických gýčových suvenírov a českého skla (obr.16. a 17.), ďalej dva obchodíky, kde si má turista príležitosť kúpiť predovšetkým magnetky, suveníry s motívom Prahy alebo tiež miniatúru Golema (obr.18). Taktiež si je v tomto úseku trasy možné zakúpiť jedny z originálnejších pražských suvenírov v smaltovanom a pestrofarebnom móde, alebo predmety s podobizňou F. Kafky či Švejka (obr. 19). V blízkosti významných židovských pamiatok, pri nasledujúcich bodoch trasy - 10. *Pinkasova synagóga* (vrátane starého židovského cintorína a Klausovej synagógy), 11. *Maiselova synagóga* , 12. *Staronová synagóga* a nedaľeko 13. bodu - *Španielskej synagóge*, sa cestou nachádza len jeden suvenírový obchod, a to opäť s klasickým sortimentom či produktami s konopnou tematikou, pričom sa tu tiež nachádzali opäť marionety v krojoch (obr.20).

Od v poradí štrnásteho zastavenia, ktorým je *Anežkyň klášter*, cez 15. zastávku trasy - *Kostel sv. Haštala*, 16. bod - *Ministerstvo obchodu a průmyslu*, následne prechádzajúc pozdĺž Vltavy k *Právnickéj fakulte* - 17. zastávke na mape, a postupujúc popri 18. *Rudolfine* cez 19. *Mánesův most* s výhľadom na bod číslo 20. - *Strakovu akademii*, sa v blízkosti jednotlivých pamiatok a v priebehu cesty nenachádzali žiadne obchody so suvenírmi.

¹⁰³ Predajkyňa 2. - výskum 12.06.2020.

¹⁰⁴ V minulosti kupecký dvor, do ktorého prúdili vozy so zbožím z celého sveta. In: Použitý sprievodca.

Mánesovým mostom postupuje turistická trasa na Malú Stranu. Cestou k 21. zastávke, ktorou je *Valdštejnský palác*, bodom číslo 22, *Palácovými zahradami pod Pražským hradem*¹⁰⁵, a trasou k zastávke číslo 23.- *Kostolu sv. Tomáše*, sa opäť nenachádza ani jeden obchod so suvenírmí. Následne trasa postupuje na svoje 24. stanovisko - *Malostranské náměstí*, na ktorom sa však priamo obchody so suvenírmí nenachádzajú. Sú v jeho blízkosti v okolitých uličkách, ktoré však nie sú mapované, nakoľko trasa smeruje ďalej opačnou stranou, smerom ku 25. zastávke, ktorou je *Chrám sv. Mikuláše*, dominanta Malostranského náměstí. Smerujúc trasou od daného chrámu k bodu číslo 26 - *Vrtbovským záhradám*, sa opäť začínajú suveníry objavovať. Nachádza sa tu obchod *Smaltum* (obr. 21 a 22) a suvenírová prevádzka - *Local Artists, koncept*, ktorý podľa slov predajcu „*prodává suvenýry s příběhem, ať už jde o řemeslné výrobky nebo moderní umění.*“¹⁰⁶ Turista si tu môže zakúpiť napríklad tradičné bábiky z kukuričného šúpolia či keramiku (obr.23). Cestou k následovnému bodu trasy číslo 27, *Kostelu Panny Marie Vítězné*, sa nachádzajú ešte dva suvenírové obchody, s opäť klasickým gýčovým sortimentom (obr. 24 a 25). V uvedenom kostole sa nachádza soška ikonického Pražského jezulátka¹⁰⁷. Práve to sa stalo taktiež obľúbeným námetom pre pražské suveníry a návštevník si ho môže zakúpiť buďto v obchode s náboženskými upomienkovými predmetmi priamo v danom kostole alebo v predajni pred ním, či v podstate skoro v každom pražskom mieste, kde sa suveníry predávajú. Následujúcim bodom trasy je opäť kostol, a to 28. *Kostel Panny Marie pod řetězem*, pri ktorom sa nachádza predajňa, venovaná českému designu v podobe šperkov (obr. 26). Podobný sortiment je tiež pri ďalšej zastávke trasy číslo 29, *Lenonovej zdi* (obr.27). Prechádzajúc 30. bodom - *Kampou*, ku Karlovmu mostu (bod 31.) si môže turista zakúpiť suveníry v dvoch malých predajniach (obr.28). Jedná sa predovšetkým o ručne vyrábané výrobky. Cez Karlův most na 32. bod trasy - *Křížovnické náměstí*, sa turista môže stretnúť so sortimentom pouličných umelcov typu kresieb, malieb či šperkov a smerom k *Smetanovmu nábreží* (bod33.), ho čaká pomerne nepríjemný priebeh „*U Šalamouna*“ (obr.29), v priebehu ktorého sa stretne hneď s niekoľkými malými stánkami so suvenírmí, mnohé sú však už zrušené. Čo sa týka sortimentu, opäť sa tu možno stretnúť s matriškami, a to dokonca i na magnetkách s nápisom Praha (obr.30). Pozdĺž nábrežia sa nachádza zastávka číslo 34. *Krannferova kašna*, pri ktorej sa postupujúc k 35. bodu - *Národnému divadlu* nenachádzajú

¹⁰⁵ I keď možno Pražský hrad považovať za jednu z najvýznamnejších historických pamiatok, zvolená trasa ňou neprechádza, pretože je mu venovaný v rámci praguecityline.cz. osobitý priestor v inom turistickom sprievodcovi

¹⁰⁶ Predajca 3. - výskum 20.06.2020.

¹⁰⁷ Pražské Jezulátko symbolizuje kult Ježišovho detstva. Jeho uctievanie má v kresťanstve až tisícročnú tradíciu. Pôvod Pražského Jezulátka je však nejasný. Pravdepodobne sa jedná o svadobný dar Marie Manrique de Lara, neveste jedného z českých velmožov - Vratislava z Pernštejna v baroknom období. In: Forbelský.J. *Pražské Jezulátko*. c.d., s. 48-56.

žiadne suveníry. Od divadla smeruje turistická trasa ku 37. zástávke, *Rotunde sv. Kříže*, kde sa nachádza predajňa upomienkových predmetov, v ktorej si návštevník Prahy môže zakúpiť okrem rôzneho iného sortimentu marionety, keramiky, alebo opäť bábiky v krojoch (obr.31). Trasa následne prechádza popri *Betlémskej kapli* (bod 38) a *Kostola Panny Marie Sněžné* (bod 39), kde sa suveníry nenachádzajú. Situácia sa však obratom mení pri príchode na 40. bod - *Václavské náměstí*. Smerom od jeho spodnej časti, až po Národné múzeum možno napočítať približne až 8 obchodov, so sortimentov všetko doterajšieho druhu (obr.32). V rámci tejto práce stojí za zmienku obchod s tradičnými suvenírmí, ktorý sa tu nachádza tiež a ponúka sortiment od keramiky, bábik zo šúpolia a v krojoch až opäť po marionety a množstvo drevených výrobkov. Smerom ku 41. zastávke - *Kostolu sv. Havla*, sa turista cestou stretáva hneď s niekoľkými ďalšími predajňami, predovšetkým so sortimentu typického gýčovitého rázu a českého skla. V počte približne ôsmich obchodov. Cestou k danému kostolu sa však nachádza tiež *Havelské tržiště*, v rámci ktorého možno s určitosťou hovoriť o najväčšej koncentrácii upomienkových predmetov a to nielen na tejto trase, ale i v celej Prahe. Nielen že sa tu nachádza niekoľko desiatok stánkov, ale tiež sú popri nich kamenné predajne, ktorých je zhruba 7 (obr.33). Nemožno tu však vždy hovoriť o sortimente ako je stanovený v metodike tejto práce, pretože sa tu predávajú napríklad platne, odev, kuchynské potreby a podobne, ale na druhú stranu je tu ponúkané veľké množstvo ručnej umeleckej práce. Smerujúc k 42. bodu trasy, *Stavovskému divadlu*, sa nachádza obchod s českými hračkami (obr.35 a 36). Smerom ku Karolínu (43.zastávke) sa nachádzajú ešte štyri obchody so sortimentom prevažne českého skla a typických gýčových upomienkových predmetov (obr.37 a 38) a smerom k poslednej zastávke trasy, 44. bodu, ktorým je *Jindřišská věž*, sa už obchody so suvenírom nenachádzajú.

Na zvolenej mapovanej trase, s dĺžkou 7,8 kilometrov, si turista môže resp. mohol v dobe absolvovania výskumu, zakúpiť upomienkový predmet približne v 66 kamenných predajniach¹⁰⁸. Obchody však nie sú po danej trase rozmiestnené rovnomerne. Často sa na nej nachádzajú suvenírové predajne buď to vo veľkých zhlukoch, ako napríklad na Celetnej ulici, Václavskom náměstí či Havelském tržišti, alebo sa naopak dlhšie cestou nenachádza ani jeden obchod, čo je prípad úseku trasy pri Smetanovom nábřeží.

I keď sa v spoločenskej diskusii hovorí vo všeobecnosti o gýčových a nečeských suveníroch, príklad zmapovanej trasy a sortimentu suvenírov, ktorý je na nej turistom ponúkaný, to tak jasne nepotvrďuje. S veľkou pravdepodobnosťou síce „gýčové“ a bizarné suveníry celkovo v centre Prahy prevažujú, ale ani zďaleka nie sú jedinými ponúkanými. Pri bližšom skúmaní je

¹⁰⁸ Stánky na Havelském tržišti sú počítané ako jeden obchod, vzhľadom na to, že v metodike je jasne stanovený kamenný obchod.

sortiment upomienkových predmetov skutočne rôznorodí. Ak by som ho však mala podľa seba nejak konkrétnejšie klasifikovať, bolo by to približne do nasledujúcich okruhov:

1. *Handmade výrobky*
2. *České designové výrobky*
3. *Tradičné ľudové suveníry*
4. *České sklo a porcelán*
5. *Klasické „gýčové“ suveníry (typu I love Prague atď.)*
6. *Matriošky, baranice, konope a Absinth produkty*
7. *Iné - Pražské jezulátko, figúrky Golema a jeho motívy, značka Smaltum*¹⁰⁹

Daných okruhov je síce na prvý pohľad pomerne veľa, ale čo sa týka celkovej rozmanitosti ich sortimentu, suveníry sú i napriek vysokému počtu predajní v rámci daných kategórií z veľkej časti rovnaké. Ako výnimku možno označiť jedine tak predajne s handmade výrobkami, českými designovými výrobkami a sčasti tradičné ľudové suveníry. Pri terénnom výskume i analýze webových stránok som si všimla, že sa tieto typy sortimentu upomienkových predmetov radi označujú za „rukodielne“, „lokálne“ a „české“, niekedy dokonca s prívlastkom „pražské“, pričom tiež zdôrazňujú svoju originalitu výrobkov a vyhradujú sa voči ostatnému ponúkanému sortimentu v Prahe.

Pri dotazovaní sa na sortiment ponúkaný v centre mesta pražských obyvateľov, s požiadavkou na jeho stručné zhrnutie, však vo väčšine odpovedí tieto typy suvenírov nekorešpondovali a respondenti si ich prítomnosti v niektorých prípadoch ani neboli vedomí:

*„[...]K dispozici je sortiment jako v jakémkoliv jiném evropském městě - magnetky, textil, svíčky apod. s emblémem města. Dále pak tradiční český křišťál, oplatky a český alkohol. Raritou jsou pak ruské suvenýry - matřjošky, kožešinové papachy, vojenské odznaky a další hlouposti. ...Aktuální nabídka suvenýrů v Praze jednoduše neprezentuje město a já ji vnímám převážně negativně.“*¹¹⁰

„Nelíbí se nám, protože v drtivé většině se vůbec neváže k Praze. Představovala bych si více suvenýrů z historie a vázaných na Prahu nebo celkově Česko. V krámech najdeme ruské

¹⁰⁹ Túto skupinu upomienkových predmetov by bolo teoreticky možné označiť ako suveníry charakteristické pre Prahu ako takú.

¹¹⁰ M.M.,1957,development manager.

upomínkové předměty jako matrjošky, sklo, přihlouplé trička nebo čepice s nápisy Prague atd.”¹¹¹

„Obchod se suvenýry v Praze vnímám velmi negativně. V centru Prahy jsou prakticky na každém kroku, ale nabídka sortimentu je stejná a ve většině případů nijak nesouvisí s Prahou nebo Českou republikou. Sice je na suvenýru napsáno např. Prague, ale jedná se o suvenýr, který není pro nás typický, např. Matrjošky, kterých je ve všech obchodech se suvenýry plno. Dalším sortimentem suvenýrů jsou prodejny českého křišťálu nebo českého granátu. Ve většině případů jsou velmi předražené a obvykle v těchto prodejnách moc turistů nevidím.”¹¹²

Dané typy predajní skutočne sortiment od českých remeselníkov a umelcov ponúkajú, tam nebolo potrebné sa naň cielene dotazovať. Ostatne sa turista pri navštívení týchto obchodov môže v centre Prahy stretnúť s ich nespočetným označením ako „české” či „lokálne” suveníry a často ráz, v prípade menšieho náporu ľudí i s informačným výkladom o produktoch. Dopytovanie sa na tieto typy suvenírov bolo prevádzané skôr v ostatných okruhoch predajní. Pri dotazovaní sa predajcov na nejaké typické české suveníry, ktoré by som si mala ako turistka záujem v ich predajni zaobstarat', mi z toto celkového množstva sortimentu bol takmer vždy odporučený český kryštál, predmety s motívom malieb Alfonza Muchu či marionety.¹¹³ Z rád turistov vnímajú dotazovaní ako typický český suvenír „kryštál, postavičku Švejka, suveníry s obrázkom Prahy”¹¹⁴ alebo „české hračky a tradičné české jedlo s pivom Pilsner Urquell.”¹¹⁵ Čo si predstavujú pod typickým českým suvenírom domáci obyvatelia Prahy a aký suvenír by odporučili zakúpiť práve turistom? :

„[...] český křišťál nebo granát, předměty se středověkou tematikou, panenku v lidovém kroji, postavy typicky české kultury jako Krteček a Hurvínek nebo klidně i něco z gastronomie. České pivo a karlovarské lázeňské oplatky[...]. Zahraničnímu turistovi bych doporučil koupit si nějaký výrobek s lokální symbolikou.”

„Dnes si pod pojmem český podle mě představí suvenýr jako české sklo, CD s hudbou české filharmonie, tričko se státním znakem nebo siluetou pražského hradu,[...]případně kraslice v období Velikonoc. [...] Prezentoval bych český křišťál, případně cibulák, knihu o Praze či Čechách, včetně jejich historie.”

¹¹¹ E. Srch, 1993, policajt a A Pilařová, 1996, administratívna pracovníčka.

¹¹² K. Marková, 1992, lekárnička.

¹¹³ Predajne na Celetnej ulici a Václavskom námestí.

¹¹⁴ Turistka 1. - výskum 27.06.2020.

¹¹⁵ Turistka 2. - výskum 27.06.2020.

Do okruhu *Tradičných ľudových suvenírov*, na ktoré bola počas terénneho výskumu upriamená vyššia pozornosť, možno zo zmapovaného sortimentu suvenírov v centre mesta zaradiť marionety, niektoré drevené a tradičné české hračky, bábiky v krojoch, tradičnú ľudovú keramiku, bábiky zo šúpolia a remeselné výrobky imitujúce a napodobujúce tradičné prvky, predmety a techniky.

Len na zopár výnimiek sa však v rámci suvenírov jedná o všeobecnejšiu prezentáciu tradičnej ľudovej kultúry, bez nejakého jej väčšieho a hlbšieho rozpracovania v podobe regionálnych špecifik a približovanie celkovej rozmanitosti tradičnej českej kultúry. O tento koncept sa asi v najväčšom merítku, ktorý bol počas mapovania sortimentu suvenírov vo vytýčenom centre mesta zaznamenaný, snaží produkcia tradičných ľudových suvenírov zo strany značky *MANUFAKTURA*. Celkovo je však v jej predajniach tento sortiment utláčaný do úzadia kozmetikou, čo je možným dôvodom, prečo tieto suveníry nezaznamenal ani jeden z respondentov. Pri rozhovore im bola položená tiež otázka či si vedia v centre mesta vybaviť nejaký tradičný ľudový suvenír:

„Když jsou v Praze trhy, můžou zde najít turisti aspoň trochu tradiční českou kulturu v suvenýrech. Jako jsou vánoční ozdoby, tradiční vánoční jídlo, velikonoční pomlázky, kraslice atd”¹¹⁶

„Dnes je těžké takový sortiment vybrat. Když jsem byla malá, prodávaly se např. panenky v krojích a byly překrásné, pak i klobouky, valašky.[...]Možná se někde najde krajka, vyšívavý ubrus, hrnečky, české sklo, zdobená vajíčka. Ale v centru je spíše nabídka kýchů-matrišek a podobných výrobků.”¹¹⁷

¹¹⁶ E. Srch, 1993, policajt.

¹¹⁷ E.L., 1965, učiteľka v materskej škôlke.

5. Alternatívny sortiment suvenírov založený na špecifikách etnografických regiónov

Hlavné mesto predstavuje v každej krajine určitý centrálny bod, ktorý ju istým spôsobom v mnohých ohľadoch reprezentuje, a to samozrejme i v rámci cestovného ruchu. Pre veľa turistov sa stáva Praha ich jedinou zastávkou a teda im, i keď len podvedome, utvára obraz o celej krajine a jej kultúre. V tomto procese môže zohrávať dôležitú úlohu ešte dlhý čas predmet, ktorý si so sebou návštevníci odnesú a ktorý im bude dané miesto pripomínať, keď sa s ním dostanú do kontaktu. Tým predmetom je prirodzene suveníry.

Je na osobných preferenciách každého človeka, aký suveníry si zaobstará a či vlastne vôbec. Podľa výsledkov, ktoré terénny výskum v centre Prahy priniesol, má turista k dispozícii širokú škálu možností, kde a v akej podobe si môže suveníry kúpiť. Ak má záujem o nejaký skutočne typický český suveníry, nájde ho. Môže si z Prahy odnieť české sklo, granát alebo Krtečka. To všetko sú javy spojené s Českou republikou, o tom niet žiadnych pochyb. Ak má ale turista predstavu zaobstaráť si nejaký tradičný ľudový suveníry, ktorý by mu skutočne zhmotňoval tradičnú ľudovú kultúru Česka v jej špecifikách, musí v centre mesta vynaložiť naozaj úsilie, aby taký sortiment našiel. A už vôbec nemožno hovoriť o tom, že bude mať v tomto type sortimentu nejaký obstojný výber. Buď to sa uspokojí všeobecne s ľudovým prvkom ako je bábika v kroji, drevenou hračkou či keramikou s tradičným vzorom, alebo bude mať šťastie, a natrafi na tradičné ľudové suveníry remeselnej výroby, ktoré sa verne inšpirujú v ľudových prvkoch, technológiách a dokonca i v lokálnych a regionálnych špecifikách.

Mnohí odborníci z rad etnológov a antropológov tieto tendencie napodobňovania a využívania prvkov tradičnej ľudovej kultúry považujú len za jej vykrádanie a gýčové napodobovanie. O tom ostatne informuje i druhá kapitola tejto práce. Ja sa však prikláňam k zástancom, ktorí to tak nevnímajú, ale zároveň zdôrazňujú určité zásady práce a zaobchádzania s tradičnou kultúrou v jej prenášaní do komerčnej sféry. Kameň úrazu však pravdepodobne tkvie v tom, že je viac záujem o lacnú výrobu a rýchly predaj než o samotný vzťah k danému tovaru, estetickému cíteniu a hodnotám.¹¹⁸V priebehu procesu využívania tradičnej ľudovej kultúry v rámci tvorby suvenírov by teda mala byť prítomná či už prakticky alebo len teoreticky osoba, ktorá bude dohliadať na to, aby sa s tradičnou ľudovou kultúrou zaobchádzalo tak, ako je to potrebné a vyžadované.

Tradičné ľudové suveníry v hlavnom meste, by mali podľa môjho názoru prezentovať rozmanitosť tradičnej kultúry celej krajiny, a teda by mali byť inšpirované v špecifikách

¹¹⁸ *Československá vlastivěda*. c.d., s.60.

jednotlivých oblastí. V tomto prípade by sa síce nejednalo o autentické miesto daných prejavov tradičnej ľudovej kultúry, ale návštevníkom Prahy by ich mohol tento spôsob prezentácie buď to priblížiť na diaľku, alebo ich prezentovaná tradičná kultúra môže dokonca nalákať danú oblasť osobne navštíviť. Hlavné mesto má jednoducho zo svojej podstaty akési nepísané právo prezentovať celú krajinu.

Pri tvorbe tradičných ľudových suvenírov by malo byť rešpektované a zohľadňované to, že sa jedná o napodobovanie a inšpiráciu kultúrneho dedičstva. Tvorba regionálne založených ľudových suvenírov by sa mala zakladať na doteraz zhromaždených odborných poznatkoch a informáciach, a dané špecifiká by mali byť s danými oblasťami dokázateľne spojitelné. Ich výroba by mala byť rukodielna s využitím autentického materiálu, techník a postupov. Pri predaji by sa mali vybrané prvky zase prezentovať v celom ich kontexte, a to i so sprievodnými informáciami. Tento typ suvenírov by mal jednoducho odrážať dané miesto, ľudí a ich kultúru ako celok, a nemal by sa len primárne snažiť uspokojovať dopyt a predstavu turistov za čo najnižšiu výrobnú cenu.

Ak už bolo mnohokrát uvedené, tradičné ľudové suveníry čerpajú najmä z rukodielnej výroby a ľudového výtvarného umenia. Nie všetky prvky, ktoré tieto kategórie obsahujú, sú však vhodné na to, aby sa užívali v komerčnej sfére. Mohla by sa tým skutočne znehodnotiť ich pôvodná funkcia a význam. Jedná sa napríklad o obradné artefakty. V druhej kapitole je ohľadom na túto skutočnosť rozpísaná kategorizácia ľudového výtvarného umenia na artefakty určené na *jediný deň, sviatočný deň, všedný deň, artefakty pre radosť a výtvarné umenie určené pre reprezentáciu*. Dané rozdelenie tradičných ľudových predmetov z hľadiska ich funkcie považujem za veľmi využiteľné pri tvorbe potenciálnej koncepcie tradičných ľudových suvenírov, a to z toho dôvodu, že je artefakty prostredníctvom týchto kategórií možné rozčleniť tak, aby sa práve vyčlenili prvky, ktoré by nemali byť v rámci upomienkových predmetov využívané. Niektoré javy tradičnej ľudovej kultúry by jednoducho mali zostať v posvätej sfére.

Okrem artefaktov univerzálnejšieho charakteru, sú z hľadiska tradičných ľudových suvenírov založených na prezentácii regionálnych špecifik, kľúčové práve rôzne regionálne výnimočnosti a inakosti, ktorých vznik a vývoj reflektuje kapitola zaoberajúca sa etnografickými regiónmi Česka. Špecifické prvky sa objavujú postupne, v jednotlivých etapách vývoja tradičnej ľudovej kultúry. Tie „*klasické*“ prejavy, ktoré sú v spoločnosti dnes smerodajné, sa paradoxne objavujú v období zániku tradičnej kultúry v jej prirodzenom prostredí, teda v 18.-19. storočí. Často sa jedná o prvky, ktoré sú v širšej spoločnosti najznámejšie a je im venovaná najväčšia pozornosť nielen v širšej spoločnosti, ale tiež u

odborníkov pri ich dokumentácii v múzeách a pri ich celkovej prezentácii tradičnej ľudovej kultúry.¹¹⁹ Pri využívaní tradičnej ľudovej kultúry je vždy potrebné javy skúmať do hĺbky a nie len po ich povrchu. I keď sú niektoré prvky už dávno prežitkom a upadli do zabudnutia, v rámci ich informačnej, estetickkej a reprezentačnej roviny si pozornosť stále zaslúžia.

5.1. Tradičná ľudová kultúra etnografického regiónu Praha a okolí a jej súčasný stav

Následujúca podkapitola sa už zameria na snahu zostaviť určitý alternatívny koncept tradičných ľudových suvenírov pre vytýčený etnografický región - Praha a okolie. Najprv je predstavený teoretický rámec, následne súčasný stav špecifických prvkov danej oblasti a ich druhého života, a záverom podkapitoly bude jej zhrnutie v podobe alternatívneho sortimentu tradičných ľudových suvenírov Prahy a okolia.

Zámerom je vytvoriť taký sortiment suvenírov, ktorý by prezentoval nielen etnografickú oblasť s jej špecifikami a osobitosťami, ale taktiež ľudí, ktorí v nej žili a žijú. V merítke záujmu budú opäť informácie získané od obyvateľov Prahy a súčasný ponúkaný sortiment suvenírov danej oblasti.

I keď nie je Prahu a jej okolie možné vnímať ako rýdzu etnografickú oblasť typu Plzeňska či Podkrkonoší, i napriek tomu v nej možno identifikovať určité tradičné ľudové špecifiká. Je to jednak z toho dôvodu, ako už bol spomínané v druhej kapitole práce, že sa v mestskom prostredí taktiež nachádzala ľudová vrstva obyvateľstva, ktorá si tvorila, prežívala a udržovala svoju vlastnú kultúru tak, ako ľudové spoločenstvá vo vidieckom prostredí. S určitosťou tu však nie je možné identifikovať takú radu tradičných ľudových prvkov ako v oblastiach, ktoré tvorili predovšetkým dediny a tradičná ľudová kultúra sa tam tradovala v pomerne uzavretom prostredí bez neustálych impulzov k zmenám. Ale na druhú stranu má tradičná ľudová kultúra Prahy vďaka týmto dôvodom svoj osobitý a originálny ráz. Ako bola dedina uzavretým, kultúrne nediferencovaným, neanonymným spoločenstvom, veľkomesto akým bola a je Praha, je zložitejšie. Navzájom sa tu prelínali rôzne spoločenské vrstvy a skupiny, a teda nemožno hovoriť o tak romantickej ľudovej kultúre, akú zbierali a zaznamenávali národní zberatelia.¹²⁰

Praha a jej okolie sa nachádzajú na území Stredných Čiech. Svojou polohou predstavujú v národnej histórii a geografii centrum zeme, ležiace uprostred úrodnej a bohatej oblasti Českej kotliny, pričom samotná Praha leží v členitom a skalnatom teréne. Osídlenie sa v tomto území

¹¹⁹ Bahenský, F.: *Velké dějiny země Koruny české*. c.d., s. 46-48.

¹²⁰ Pletka, V.: *Písně lidu pražského*. c.d., s. 90.

dokladá už v praveku, predovšetkým v meandroch Vltavy a jej okolia, pričom samotné obyvateľstvo Prahy je zmesou národností už od nepamäti. Vedľa Čechov a Nemcov tu žili taktiež Židia, Taliani a rôzne iné európske etniká.¹²¹ Spoločne sa podieľali na vytváraní pražskej kultúry, naprieč jej jednotlivými sociálnymi vrstvami a skupinami. Samotná Praha patrí k jednému z najvýznamnejších a najstarších centier Židov v strednej Európe. I napriek historickým udalostiam tu nikdy nedošlo k prerušeniu kontinuity ich osídlenia a náboženského života¹²². Roku 1850 bolo Židovské Mesto začlenené do zväzu pražských miest ako Praha V. a bola nazvaná „Jozefov“. Postupne, okolo roku 1898 sa táto mestská časť začala meniť na oblasť mestskej chudoby, a bola teda až na pár dôležitých pamiatok prestavaná na novú štvrť. Umelecké poklady boli uschované v pražskom Židovskom múzeu, ktoré bol založené roku 1906 a je jedným z najstarších židovských múzeí v strednej Európe vôbec¹²³. Pre 50. roky 19. storočia je typický mimoriadny záujem o židovské pamiatky v Prahe, ktoré z časti vychádzali zo zbierok židovských ľudových povestí, rozprávání a legiend s názvom „Sippurim“, ktoré vydal kníhkupec zo židovského ghetta *Wolf Pascheles*. Neskôr, až do druhej svetovej vojny, vydáva „*ilustrovaný židovský ľudový kalendár*“.¹²⁴

Koncom 18. storočia však mala Praha primárne česko-nemecký národnostný charakter. Nemecká zložka, ako nikde inde v českých zemiach, vo valnej väčšine predstavovala v Prahe tú vyššiu vrstvu. Jednalo sa či už o úradníkov, dôstojníkov, inteligenciu, bohatých mešťanov a podnikateľov. Nemecký jazyk bol vo väčšine sfér pražského každodenného života dominantnejší. České mešťanstvo používalo oba jazyky podľa situácie a potrieb. Česká národnosť bola zastúpená prevažne medzi strednou triedou a v mase mestskej chudobiny. V Prahe a jej úzkom okolí sa hovorilo tzv. „*pražštinou*“, ktorá obsahovala radu nemeckých výrazov. Ozývala sa predovšetkým z trhov, od robotníkov, slúžok, z uličiek Starého mesta, a dedinských domov v pražskej periférii. Celková situácia sa začala postupne meniť až príchodom národného obrodzenia.¹²⁵

Obživou bolo nižším vrstvám predovšetkým obchod a remeslo¹²⁶. Dlhé storočia sa tu udržovala organizácia obchodu a remesiel, ktorá sa vyvinula do konca stredoveku s centrom

¹²¹ Porov. Skopvá.K.: *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 179-188. a Langhammerová.J.: *Lidové tradice v proměnách času*. c.d., s. 62.

¹²² Historické záznamy o židovskej osade a kupcoch v Prahe pochádzajú už z roku 965 od arabsko-židovského kupca Ibrahíma ibn Jakúba In: A. Pařík: *Pražské ghetto v obrazech*. c.d., s. 3.

¹²³ A. Pařík: *Pražské ghetto v obrazech*. c.d., s. 3-11.

¹²⁴ Tamtiež.: c.d., 15-49.

¹²⁵ Porov. Borkovský, I. a Janáček J. *Dějiny Prahy*. c.d., s.415. a Skopová. K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 194.

¹²⁶ Niektoré ulice Prahy majú svoje meno práve podľa remesla, ktoré v nej bývalo postáročia vykonávané. In: Mendl.B.: *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. c.d., s. 24.

diania v Týnskom dvore¹²⁷. Ako už bolo spomínané vyššie, toto miesto bolo tiež nazývané Ungelt a od 12. storočia predstavovalo stredisko a zázemie taktiež pre kupcov. Praha bola križovatkou významných obchodných ciest, severnej, arabskej a židovskej.

Dôležité je však upozorniť na to, že i v Prahe a jej okolí sa v minulosti nachádzali obyvatelia, ktorí sa živili prácou na poli. Pôvodne stáli na území Prahy niekoľké roľnícke osady.¹²⁸ Po stavebnej stránke bývala Praha celkovo skutočne pestrá. Medzi palácami, usadlosťami a honosnými domami majetných mešťanov sa nachádzali malé domčeky chudobnejších Pražanov, dielne remeselníkov, a v neposlednej rade i malebné pavlače. V periférii Prahy stáli roztrúsené hospodárske statky a usadlosti. Postupnou zástavou však boli začlenené do mesta, a po niektorých z nich sú dnes dokonca pomenované mestské časti ako Bulovka, Kotlářka, Hnspaulka, či Hajnovka a mnohé ďalšie. Ale ešte v súčasnosti sa v Prahe možno s prvkami tradičnej ľudovej architektúry stretnúť. Jej pozostatky v súčasnosti zdokumentoval Martin Čerňanský a Lubomír Prochádzka v pomerne aktuálnej publikácii *Vesnice a osady na území velké Prahy s památkami slohové a lidové architektury*.

Praha a jej okolie sú tiež oblasťou, do ktorej ako prvej vždy prichádzali nové kultúrne impulzy, spojené tiež s obchodom a priemyslom. Z toho dôvodu podľahla Praha ako prvá kultúrnej nivelizácii, s čím bolo spojené i odkladanie ľudového kroja, okolo roku 1850.

Kroj sa začal prepojiť s mestským oblečením a strácal svoju individualitu. Ženy do kroja začleňovali oveľa viac novinek v ustrojení a výzdobe, čo ovplyvňovalo i módu v širokom okolí Stredných Čiech. Kroj bol celkom iný než rýdzo vidiecky kroj odľahlejších oblastí. Pražania a obyvatelia okolitých priľahlých obcí chodili skôr „po pansku” či po „mešťansku”.

129

Pôvodné zvyky a tradície mali v mestskom prostredí taktiež pozmenený charakter. Boli často zamieňané za rôzne remeselnícke zábavy ako *Slamík krejčích a švadlen, ševcovská Fidlovačka, masopustné šibrinky*, pouťové zábavy, a celkom iné bály či kabarety. V tomto prostredí sa vytváral takzvaný *mestský folklór*.¹³⁰ Čo sa týka ľudových piesní, svojrázne rysy dali pražským piesňam všetky vrstvy obyvateľstva Prahy, a slovesnosť „*lidu pražského*” obsahuje širokú škálu žánrov. Baladické piesne i skladby odzrkadľujúce život okolo vykričaných domov, zlodejské, vezeňské, vojenské či remeselnícke piesne. Pomerne

¹²⁷ Mendl.B.: *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. c.d., s. 35.

¹²⁸ Porov. Mendl.B.: *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. c.d., s. 22. a Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 179-181.

¹²⁹ Porov. Langhammerová.J.: *Lidové tradice v proměnách času*. c.d., s.62. a Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s.179.

¹³⁰ Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 179.

najrozsiahlejšiu skupinu piesní tvorili tie s erotickou tematikou a moritáty.¹³¹ Literárnym objaviteľom „*piesní ľudu pražského*” sú Karel Čapek a E.F.Burian.¹³²

Zo zvykov viazaných na ročný cyklus boli v Prahe už od nepamäti populárne Veľkonočné sviatky, ktoré tu začínali už 1. marca a oslavovali sa až do konca apríla. Tým sa od ostatných oblastí scela odlišovali. Tradične začínali obľúbenou Matejskou púťou, ktorá sa časom presťahovala z pôvodného miesta v Dejvicích pri kostole sv. Mateje do dnešnej polohy, vedľa Výstaviska v Holešovicích. S dnešnou podobou je však spojený už len jej názov.¹³³ Vianočné sviatky bolo v Prahe zase uvádzané mikulášskymi trhmi na Staromestskom námestí. Keďže väčšina prostých Pražanov pochádzala z vidieckeho prostredia, udržovali sa v tomto období dedinské zvyky i v meste.¹³⁴

Z tradičnej pražskej kuchyne nemožno nespomenúť pražská šunku s vejmrudou¹³⁵, grundle z Podskalí, houskový knedlík, trená bábovku či pečeň sviečkovej.¹³⁶

V rámci Prahy však možno ako o skutočnej tradičnej ľudovej kultúre hovoriť najmä v súvislosti s pražským Podskalím. Pražské Podskalíe predstavuje dnes už zaniknutú rybársku osadu založenú v 12. storočí. Priestorovo ju možno ukotviť v spojitosti s drevenou colnicou *Výtoň* na Rašínovom nábreží.¹³⁷ Toto pomenovanie je odvodené od skaly, na ktorej sa týči od 12. storočia kostol sv. Kosmy a Damiána. Na skale neskôr vznikli kláštor na Slovanoch a kostol sv. Jana na Skalice.¹³⁸

Miestnemu ľudu, ktorí tvoril špecifickú etnografickú skupinu, sa hovorilo *Podskaláci*. Nejednalo sa ale len o rybárov, ale tiež o obchodníkov s drevom, s ktorým splavovali tok Vltavy *vořari* a každá prepravovaná dvanástina dreva bola práve na Výtoni vzatá ako clo tzv. „*výtoň*”.¹³⁹ Podskalskí obchodníci s drevom boli združovaní do *plaveckého cechu* doloženého k roku 1523. Jeho členom sa však mohol stať len majiteľ domu v Podskalí.¹⁴⁰ Mali svoje privilégia, plavecké poriečne právo i vlastný súd.¹⁴¹

¹³¹ Krvavé historky.

¹³² Pletka V.: *Písňe lidu pražského*. c.d., s. 89-93.

¹³³ Zeman J.: *Hody hody doprovody aneb Jak se slavily Velikonoce ve staré Praze*. c.d., s.8.

¹³⁴ Hládek K. *Čtení o staré Praze*. c.d., s. 126-9.

¹³⁵ Jablčný chren pripravovaný z jablka, vukru, octu, vody, soly a cesnaku.

¹³⁶ Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 188-189.

¹³⁷ Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 180.

¹³⁸ Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 8.

¹³⁹ Porov. Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 181. a Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 8. a Osbornová. J.: *Pražské Podskalí dvacátého století*. s.7.

¹⁴⁰ Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 8.

¹⁴¹ Osbornová. J.: *Pražské Podskalí dvacátého století*. s.7.

V zime sa živili plavci *ladovaním* zamrzutej Vltavy, z ktorej vysekávali najmenej 10 centimetrové kvádre ľadu, ktoré potom roznášali po Prahe všade tam, kde boli žiadané. Do krčiem, pivovarov, mäsiarom, ale tiež do nemocníc. Okrem *vořarů* a *ledarů* sa tu objavovali tiež *pískari*, ktorí ťažili naplavený piesok z dna Vltavy, následne ho nakladali na člny zvané „*pontony*” a uskladňovali na brehoch, kde si poň jazdili miestni murári.

Ľud z Podskalí mal svoj vlastný kroj, v podstate oblek námorníkov francúzskeho obchodníckeho loďstva z 19. storočia a tiež ľudovú slovesnosť, zvyky a obyčaje.¹⁴² Výnimočné boli *honičky na Mikuláša*, kedy dav detí naháňal po uliciach skupinky prezlečené za Mikuláša, anjela a čerta, alebo Vltavské slávnosti pri Výtoni, či ich vlastná *mikulášská pouť*. Tradíciou spolku Vltavan od roku 1930 je každoročná tryzna a omša za utopených vo Vltave.¹⁴³

V roku 1871 založili jediní legitímni potomkovia starých Podskalákov svoj spolok *Vltavan*. Vytvorilo ho na obranu a zachovanie dedičstva, keďže tušili blížiaci sa zánik remesla. Neskôr sa podporný charakter spolku premenil predovšetkým vo vzdelávací a spoločenský.¹⁴⁴ Jedná sa o jediné združenie, ktoré je udržiavateľom a popularizátorom plaveckých tradícií v Prahe.¹⁴⁵ Plavecké remeslo ako také zaniklo s výstavbou vltavskej kaskády. Posledné vory tadiaľ plávali 12. septembra 1965. Výstavbou priehrady prestala rieka zamrzáť a obyvatelia Prahy sa museli vzdať i korčuľovania, rieka už nezamrzá a nie je teda viac potreba ani ledarů.

Moderná zástavba zase potlačila malebnú scenériu Podskalí s jeho drobnými domčekmi a rybárskymi krčmami, kde boli ponúkané napríklad už spomínané opečené malé ryby nazývané *grundle*.¹⁴⁶ Zánik Podskalí mal však aj sociálne dôsledky. Nezámožné obyvateľstvo spojené po všetkých stránkach s Vltavou bolo rozptýlene presídlené.¹⁴⁷ Spomienky naň sú prezentované v múzeu Podskalí na Výtoni.¹⁴⁸

Tradičná ľudová kultúra Prahy nie je v súčasnosti ani zďaleka javom, ktorý by lákal a zaujímal turistov, a možno ani jej samotných domácich obyvateľov¹⁴⁹. V centre záujmu sú

¹⁴² Porov. Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 30. a Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 181-2.

¹⁴³ Porov. Osbornová. J.: *Pražské Podskalí dvacátého století*. s. 59-69 .a Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 30.

¹⁴⁴ Porov. Osbornová. J.: *Pražské Podskalí dvacátého století*. s. 6-24. .a Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 30.

¹⁴⁵ Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 30.

¹⁴⁶ Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 183-4.

¹⁴⁷ Jungmann J.: *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. c.d., s. 46.

¹⁴⁸ Skopová K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. c.d., s. 183-4.

¹⁴⁹ V prílohe sú uvedené odpovede Pražanov na otázku či poznajú nejaké pražské špecifiká tradičnej ľudovej kultúry a tiež či poznajú Podskalíe. Odpovede nie sú vzhľadom na tému práce priveľmi pozitívne.

architektonické pamiatky, celková história alebo jednoducho len samotný *Genius loci*. Myšlienke, že by Praha mohla disponovať vlastnými ľudovými prvkami nie je takmer vôbec venovaná pozornosť. Ale to, že tradičná kultúra bola v rámci života historickej Prahy jej neoddeliteľnou súčasťou, je neodškriepiteľné. Ostatne to dokazujú i informácie v predošlých riadkoch. Vďaka prítomnosti mnohých etník, spoločenských vrstiev a pôsobením rozličných veľkomestských vplyvov, sa tu vytvorili tradičné špecifiká kombinujúce mestské a vidiecke prvky do jedného nezameniteľného celku v podobe mestskej ľudovej kultúry, ktorá sa prejavovala v jej hmotných i nehmotných prvkoch. Pri mapovaní sortimentu suvenírov vo vybranom úseku centra Prahy som sa zameriavala taktiež na to či je medzi upomienkovými predmetmi ponúkané návštevníkom i niečo prezentujúce tradičnú pražskú kultúru. Zo spomínaných špecifik sa však v centre mesta nijaké nenachádzajú. Možno jedine tak marionety, ktoré sú vyrábané v Prahe a stvárnajú rôznych remeselníkov, etniká či historické postavy, ktoré v Prahe žili. A potom sú tu samozrejme tiež suveníry imitujúce stredoveké prvky ako sú pivové krčahy a podobne.

Tu je niekoľko odpovedí, ktoré približujú, čo si predstavujú pod pražským suvenírom samotní obyvatelia Prahy:

„Vůbec nic mě nenapadá. Třeba nějaké miniatury pražských památek?“ (J.O., 1965, elektrikár)

„Nějaké dovové řemeslné výrobky jako měšec na peníze nebo předměty ze železa.“ (T.P., 1993, sales engeneer)

„Pro české návštěvníky by mohli být zajímavé třeba trika s podobizní Karla IV. nebo taky Švejka. Já osobně bych si něco takového ráda v centru koupila. Proč ne?!“ (B.N., 1994, obchodná zástupkyňa)

O tom najpotenciálnejšom zdroji inšpirácie však nikde nie je ani zmienka. Či už ide o samotný ponúkaný sortiment v centre Prahy, alebo podnety zo strany jej samotných obyvateľov. Jedná sa o tradičnú ľudovú kultúru pražského Podskalia. Práve tá je podľa môjho názoru tým pravým tradičným bodom Prahy, ktorý by mohol byť širšej verejnosti prezentovaný v podobe námetu pre pražské upomienkové predmety. Tým, že sa určité špecifické prvky stávajú súčasťou suvenírov vytrhujú sa z ich pôvodného kontextu. Suveníry, ktoré by ním boli inšpirované by museli samozrejme disponovať i určitou pasportizáciou tak, aby tradičné prvky boli prezentované v ich celkových súvislostiach.

Suveníry môžu byť buď to súčasné hmotné predmety s aplikovanými prvkami, čo môže byť napríklad vyobrazenie Podskalia na úžitkových predmetoch, alebo sa tiež jeho tradičné prvky môžu stať ich verným zhmotneným v podobe keramických postavičiek. Možností ako sa inšpirovať je veľa. Je však potrebné mať vždy na mysli, že sa jedná o prácu s kultúrnym dedičstvom, a to je vždy veľmi tenký ľad.

Záver:

Pri písaní práce som si uvedomila, že druhý život tradičnej ľudovej kultúry a suvenírov majú jednu spoločnú vec. Snažia sa uschovať spomienky na niečo, čo je už nenávratne preč. A predsa sú mnohými odborníkmi vnímané ako dve nezlučiteľné kategórie. Ale v podstate sa ani nie je čomu diviť. Tradičná ľudová kultúra bola po stáročia vytváraná a tradovaná v tých najrýdzejších hodnotách, a teda nie je správne ju využívať primárne za účelom zisku, v podobe, ktorá k jej kultúrnym hodnotám ani zďaleka nie je vhodná.

Otázkou však zostáva to, ako prežije, keď nebude v súčasnosti využívaná? Stačia na jej zachovanie múzeá a inštitúcie, ktoré často krát ani netvorí obsah pre bežnú populáciu? Je cieľom zakonzervovať dané javy a nechať ich zapadnúť prachom? Alebo existujú i v rámci komerčnej sféry citlivé spôsoby a možnosti ako v nej s tradičnou kultúrou pracovať? Čo je vlastne dnešnou úlohou etnológov? Nemali by sa práve oni okrem teoretizovania zaoberať aplikovaním kultúrneho dedičstva v rámci súčasnej, a čo najširšej spoločnosti? To sú otázky, na ktoré mi síce neprislúži odpovedať, ale rada a často sa nad nimi zamýšľam.

Cieľom mojej práce bolo zmapovať aktuálnu situáciu sortimentu suvenírov v centre Prahy a kombináciou vypozerovaného spolu s teoretickými informáciami, dospieť k určitému konceptu, ktorý by mohol byť do budúcnosti inšpiráciou pri tvorbe alternatívneho sortimentu tradičných ľudových suvenírov. Tento zámer som sa snažila pojať čo najkomplexnejšie.

V prvej kapitole bolo mojim cieľom predstaviť tradičnú českú kultúru s jej zásadnými bodmi, z ktorých suveníry čerpajú, alebo lepšie povedané, v ktorých by sa mali ich tvorcovia pri tvorbe tradičných ľudových suvenírov inšpirovať. Práve v tom totiž to podľa môjho názoru spočíva správna cesta k tomu, aby bol tento typ suveníru skutočne hodnotný, a prijímaný nielen z rád lajkov, ale i odborníkov. Ďalšia teoretická časť sa venuje druhému životu tradičnej ľudovej kultúry Česka od jej zániku v prirodzenom prostredí, pričom sú spomínané takmer všetky najdôležitejšie teoretické rámce, ktoré sú s týmito tendenciami spojené, a pri práci s kultúrnym dedičstvom tohto typu by nemali byť nikdy opomínané.

Štvrtá kapitola sa už dostáva k praktickému zmapovaniu týchto tendencií, a to vo vybranom úseku centra Prahy. Cieľom zmapovania súčasného stavu sortimentu suvenírov nebolo jeho kritické hodnotenie, ale skôr sa jednalo o predstavenie rôznorodosti suvenírov a zameranie sa na ne vo vzťahu k trom kľúčovým skupinám, ktorými sú predajcovia, turisti a domáci obyvatelia Prahy. Okrem samotného zmapovania ponúkaného sortimentu suvenírov, vidím ten najväčší prínos práce práve v získaní názorov na sortiment suvenírov z pohľadu obyvateľov Prahy. Domnievam sa, že by mali byť v budúcnosti v rámci ponúkaného sortimentu oveľa viac reflektované. Suveníry v centre Prahy totiž to prezentujú nielen samotné mesto, ale i jeho

obyvateľov. V rámci rozhovorov bolo zistené, že majú k ponúkaným upomienkovým predmetom v centre mesta doslova negatívny postoj a tiež to, že sú prevažne za lokálny a tradičný sortiment suvenírov.

Zo strany turistov prevažovali k ponúkaným suvenírom prevažne neutrálne postoje. Sortiment upomienkových predmetov im neprišiel nijak originálny či výnimočný, ale podľa väčšiny názorov si nakoniec dokázali z neho nejaký predmet vybrať. Za tradičné považovali všetko, čo im tak bolo prezentované zo strany predajcov. Tí predstavujú skutočne osobitú kapitolu, pretože valná väčšina nemá skoro žiadne znalosti o tom, čo je pre Česko a jeho kultúru, i tú tradičnú, špecifickú. Pravdepodobne je to najmä kvôli kultúrnej a jazykovej bariére, nakoľko väčšina z nich nepochádza z tejto krajiny. V náväznosti na to je potom ťažké prezentovať ako cudzinec cudzincovi cudziu kultúru v celej jej pestrosti.

Popri celkovému mapovaniu sortimentu bola osobitá pozornosť venovaná tým, ktoré sa inšpirujú v tradičných ľudových prvkoch. Výskum jasne ukázal, že i keď v centre Prahy tento typ upomienkových predmetov nájdeme, až na pár výnimiek, nemožno o nejakej regionálnejšej a podrobnejšej reprezentácii tradičnej českej kultúry vôbec hovoriť. Tu sa však otvára priestor pre príležitosť, na čo nadväzujem postupne poslednou kapitolou, ktorá je venovaná akémusi zhrnutiu nadobudnutých informácií, predstaveniu etnografického regiónu Praha a okolí, a jeho potenciálnych zložiek alternatívneho konceptu tradičných ľudových suvenírov zameraných na oblastných špecifikách. Jedná sa však len o načrtnutie daného javu, ktorý by som v budúcnosti rada rozvinula v prípadnej dizertačnej práci, a rozvinula tak svoje snahy o aplikovanú etnológiu a popularizáciu tradičnej ľudovej kultúry čo najširšej verejnosti.

Na záber mojej diplomovej práce by som rada uviedla citát *Karla Čapka*, ktorý som síce našla čistou náhodou pri štúdiu zdrojov, ale zhrňuje v podstate celú myšlienku tejto práce.

*„U nás se ne a ne dařit řemeslům, příliš lehkou se spokojujeme se šmírem, náhražkou a ledajakostí - ve všem životě. Schází nám jaksí smysl pro dokonalost prostého života; proto neumíme udržet ani vyprubovanou dokonalost starých věcí, řemesel, institucí a tradic. Namouduši, první cesta jak zvýšit životní úroveň, je uchovat to dobré, co už tu bylo.“*¹⁵⁰

¹⁵⁰ Karel Čapek In: lidovakultura.cz

6.Zoznam použitých prameňov

6.1.Knižné zdroje

BAHENSKÝ, F. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2014. S. 9-708. ISBN 978-80-7432-442-0.

BAHENSKÝ, F. a WOITSCH J. Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezka. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. s. 5-9. ISBN 80-85010-57-7.

BARAN, Ludvík a Jitka STAŇKOVÁ. *Poklady lidového umění*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2019.6-16. ISBN 978-80-7451-226-1.

BEŇUŠKOVÁ, Z.a kol. Tradičná kultúra regiónov Slovenska. 2.vyd. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2005, s. 15-25. ISBN 80-224-0853-0.

BLAHŮŠEK. J. - LUKEŠOVÁ M. Metodika identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury v ČR v kontextu koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu na léta 2011-2015.Strážnice. Nakladatelství Národní ústav lidové kultury. 2011. s.2. ISBN 9788087261699.

BORKOVSKÝ, I. a JANÁČEK.J. *Dějiny Prahy*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964. s. 417.

BROUČEK. S., JEŘÁBEK, J., TYLLNER, L.,: *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakladatelství Mladá fronta, 2007. s.220. ISBN 978-80-204-1712-1

COHEN.E. Authenticity and Commodification in Tourism. *Annals of Research*. 1988.

ČERŇANSKÝ. M., PROCHÁZKA L.,: *Vesnice a osady na území Velké Prahy s památkami slohové a lidové architektury*. Praha: Hlavní město Praha - odbor památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy.2015. ISBN 978-80-260-9070-0.

Československá vlastivěda. Praha: Orbis, 1968. s.22-703.

DOUŠEK, R. *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6883-4.

Folklor České republiky: Folklore of the Czech Republic = Folclóre de la República Checa. 1:500 000. 2. vydání. Praha: Kartografie Praha, 2012. ISBN 978-80-7393-257-2

FORBELSKÝ.J. Pražské Jezulátko.Praha: Aventinum. 1992. s. 48-56. ISBN 80-7151-276-1.

GORDON. B.: *The Souvenir: Messenger of the Extraordinary*. 1986. c.d., s. 133.

GYRR. U.: *Souvenirs. Erfahrungsträger im Spiegel diverser Forschungszugänge*. In:*Schweizerisches Archiv für Volkskunde*.2015. c.d., s.99.

HÁDEK. K. *Čtení o staré Praze*. Praha: Česká grafická unie. 1948. s. 126-9.

HUME.D.: *The Language of Souvenirs. A Design Theory for the Production of Tourist Souvenirs: Three Discrete Groups - the Sampled, Crafted and Representative*.

KREJČÍ M. Folklorismus a komercializace lidové kultury. In: *Zrození lidu v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 2020. s. 231-8. ISBN 978-80-200-3066-5.

JUNGMANN. J. *Zaniklé Podskalí; Vory a lodě na Vltavě*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy. 2005. s.8.-30. ISBN 80-85394-49-9.

LANGHAMMEROVÁ.J. *České tradice v proměnách času*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2017.s.62-292. ISBN: 978-80-7422-500-0.

LASUSSA. D. *Eiffel Tower key chains and other pieces of reality: the philosophy of souvenirs*. c.d., 271-287.

LITTRELL.,M.A.: *What makes a craft souvenir authentic?*Annals of Tourism Research.s.204.

MENZL.B. *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. Praha: Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, 1947. s.22-35.

- OSBORNOVÁ, J. *Pražské Podskalí dvacátého století*. Praha: Schola ludus Pragensia. 2004. s. 7-69. ISBN 80-902505-3-X.
- PARASKEVAIDIS, P., ANDRIOTIS, K., *Values of souvenirs as commodities*, Tourism Management. 2015.
- PAŘÍK, A. *Pražské ghetto v obrazech*. Praha: Židovské muzeum v Praze. 2005. s. 3-49. ISBN 80-86889-23-8.
- PETRÁŇ, J. a ETRÁŇOVÁ, L. *Rolník v evropské tradiční kultuře*. Praha: Set out, 2000. s. 180-2. ISBN 80-86277-08-9
- PLETKA, V. *Písně lidu pražského. Soubor písuvých textů*. Praha: Nakladatelství Československý spisovatel. 1966. 1.vyd. s. 90-3.
- PŮTOVÁ, Barbora. *Antropologie turismu*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. s.156. ISBN 978-80-246-4354-0.
- PŮTOVÁ, B. *Královská cesta*. Praha: nakladatelství Paseka, 2016. s. 9. ISBN 978-80-7432-636-3.
- SKOPOVÁ, K. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. Praha: Nakladatelství Akropolis. 2017 s.170-194. 1.vyd. 978-80-7470-164-1.
- SOJKOVÁ, J. *Lidové umění Krkonoš ve sbírkách Krkonošského muzea*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2013. 1-20. ISBN 978-80-87706-13-8.
- STAŇKOVÁ, J. *Lidvé umění z Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Panorama, 1987. Naše vlast. s.13.-149.
- ZEMAN, J. *Hody hody doprovody aneb Jak se slavily Velikonoce ve staré Praze*. Třebíč: Akcent. 2007. s. 8. ISBN 978-80-7268-406-9

6.2. Internetové zdroje

Turisté si z Prahy odvázejí matřjošky. Příběh Francouze, který to chce změnit. In: www.forbes.cz [online]. Dostupné na internete: <<https://www.forbes.cz/turiste-si-z-prahy-odvazeji-matřjosky-přibeh-francouze-ktery-to-chce-zmenit/>>

Folklorismus. In: [lidovakultura.cz](http://www.lidovakultura.cz) [online]. Dostupné na internete: <<http://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/lidova-kultura-v-cr/foklorismus/>> In: [lidovakultura.cz](http://www.lidovakultura.cz). >

Koncepce účinnější péče. In: www.lidovakultura.cz [online]. Dostupné na internete: <<http://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/koncepce-ucinnejsi-pece/>>

Vývoj organizačně lidových řemesel v České republice. In: www.lidovaremesla.cz. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.lidovaremesla.cz/?page=obecne>> In: [lidovaremesla.cz](http://www.lidovaremesla.cz) >

Etický kodex národopisní společnosti. In: www.narodopisnaspolecnost.cz. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.narodopisnaspolecnost.cz/index.php/o-nas/eticky-kodex-cns>>

Nositel tradice. In: www.nulk.cz [online]. Dostupné na internete: <http://www.nulk.cz/nositele-tradice/>>

Praha nejsou matřjošky. Trojice žen prodává suvenýry vyrobené u nás a českými motivy. In: www.magazin.aktualne.cz. [online]. Dostupné na internete: <<https://magazin.aktualne.cz/klicenka-ve-tvaru-roboty-golem-nebo-prazske-naplavky/r~315d8558399311e89efbac1f6b220ee8/>>

O nás. In: www.manufaktura.cz [online]. Dostupné na internete: <<https://www.manufaktura.cz/o-nas/t-2/>>

Regionální a národnostná kultura. In: www.mkcr.cz [online]. Dostupné na internete: <<https://www.mkcr.cz/regionalni-a-narodnostni-kultura-1243.html>>

Průvodce Prahou 1. In: www.praguecityline.cz [online]. Dostupné na internete: <http://www.praguecityline.cz/wp-content/files/PCL_Pruvodce_Pha_1_14.10.2018_web.pdf>

Národopisní oblasti Česka. In: www.skolnimapy.cz. [online]. Dostupné na internete: <<https://skolnimapy.cz/dlc/narodopisne-oblasti-ceska/>>

6.3. Respondenti

Pasportizácia: Priezvisko, meno, pohlavie, ročník narodenia, miesto narodenia, zamestnanie, dátum rozhovoru.

K. Marková, žena, 1992, Praha, lekárnička, 25.04.2020,

M. Mašita, muž, nar. 1993, Praha, asistent sudca, 31.07.2020,

A. Pilařová, žena, nar. 1996, Praha, administratívna pracovníčka, 16.05.2020,

E. Srch, muž, nar. 1993, Praha, policajt, 16.05.2020,

J. Šustek, muž, nar. 1993, Praha, študent medicíny, 25.04.2020,

J. B., muž, nar. 1992, Praha, informatik, 3.06.2020,

M.H., žena, 1964, Praha, kontrolórka kvality, 29.05.2020,

E. L, žena, 1965, Praha, učiteľka v škôlke, 31.07.2020,

T. L, žena, 1940, Praha, dôchodkyňa, 17.04.2020,

M. M., muž, nar. 1993, Praha, chemiký laborant, 25.04.2020,

M. M., muž, nar. 1967, Praha, development manager, 31.07.2020,

B. N, žena, 1994, Praha, obchodná zástupkyňa, 17.04.2020,

J. O, muž, nar. 1965, Praha, elektrikár, 5.06.2020,

T. P, žena, 1993, Praha, sales engineer, 25.04.2020,

7.Prílohy

7.1. Príloha 1

Rozhovory

Následující otázky boli súčasťou pološtrukturalizovaného rozhovoru s miestnymi obyvateľmi Prahy. Otázky boli zvolené tak, aby prestupovali celou témou práce a rozhovormi tak mohli byť získané ucelené názory na daný výskumný jav. Dotazovaných bolo 14 respondentov. K otázkam sú priradené vybrané ukážky odpovedí, ktoré neboli využité v rámci textu:

1. Čo si predstavujete pod tradičnou ľudovou kultúrou Česka?

„Predstavuji si kulturu spojenou s tradicí, které jsou dodržovány především na venkově a v menších obcích. Tradiční vesnické kroje, udržování svátků, lidových tanců a písní. A ještě také pranostiky, pověry atd...” (J.O, 1965, elektrikár)

„Historie, tradice, motivy, výtvarná díla, lidový tanec, hudba, řemesla, manuální práce a ruční výroba, architektura, pokrmy.” (K.Marková,1993, lekárnička)

„Ihned tradiční kroje typické pro jednotlivé oblasti Čech a Moravy.” (E.Srch,1993, policajt)

„Vybaví se mi především lidové zvyky jako Velikonoce s pomlázkami, kraslicemi, pálení Morany, dožínky, tradiční vesnické svatby, zabíjačky. Pak nádherné lidové kroje, lidové řemesla a jídlo.” (M.M,1967, development manager)

2. Aký má pre Vás osobne význam?

„Bohužel jsem vyrůstal v městském prostředí, takže naše rodina příliš tyto tradice nedodržíje. Ale lidová kultura se mi líbí” (J.Šustek, 1993, študent medicíny)

„Je to bohatství národa, na které budou pamatovat i ti co přijdou po nás. Můžeme se z ní učit a čerpat.” (A.Pilařová, 1996, administratívna pracovníčka)

„Pro mě osobně má lidová kultura velký význam, což je zapříčiněno jednak výchovou v rodině, ale zejména vlivem mé partnerky, která mi v tomto směru nesmírně rozšířila obzory a vnímání.

Největší krásu vidím paradoxně v tom, jak nesmírně rozmanitá na našem území tato kultura je. Považuji za úžasné cestovat po jednotlivých oblastech a odhalovat, co je právě pro tu konkrétní charakteristické a čím se liší od svého okolí. Nejvíce dokáži docenit krásy naší lidové kultury při návratu z cest ze zahraničí, kdy si člověk uvědomí, že máme být na co hrdí. Stejně tak mi dělá velkou radost, když potkám cizince, který projevuje o naše kulturní bohatství zájem.”
(M.Mašita, 1993, asistent sudca)

„Z mého pohledu je to významná součást národního dědictví. Je potřeba ji uchovávat. Hlavně národní zvyky, aby byly alespoň touto cestou stále živé a předávaly se na další generace” (T.L., 1940, důchodkyně)

3. .Ako vnímate súčasné využívanie tradičnej ľudovej kultúry? (Vnímáte ju už len ako zaniknutú kategóriu minulosti? Ako prejavy hudobného a tanečného folklóru? Alebo ju považujete v podstate ešte stále v mnohých smeroch za súčasť každodenného života spoločnosti?)

„Myslím, že je všudepřítomná. Například i v moderní hudbě nebo výrobních postupech potravin.” (E.Srch,1993,policajt)

„V některých částech České Republiky je tradiční lidová kultura velmi silně viditelná. Liší se to hlavně podle krajů a regionů.” (K.Marková,1993, lékařnička)

„ V současné době lidé nemají čas zabývat se hlouběji tradičními zvyky a vyhledávat národní kulturní bohatství. Jezdí sice po výletech po Čechách, ale často si je jen rychle prohlédnou a jedou dál. Ve školách příliš nepokračuje navazování na lidové tradice, např. vzniká málo dětských tanečních souborů, rodiče již nepředávají svým dětem tradiční řemesla a zručnost. V Praze není folklor součástí našeho života a mizí z něj.” (E.L.,1965, učitelka v škólke)

„Vnímám ji jako součást každodenního života. Např. stále slavíme svátky a části roku (Velikonoce, dožínky, masopust, ...), používáme slova z této kultury, kroje se také stále dodržují, kdejaké pranostiky stále platí a řídíme se jimi, určitě používáme i nějaké nástroje.”
(B.N.,1993,obchodná zástupkyňa)

4. Stretli ste sa už s využívaním tradičnej ľudovej kultúry počas svojich ciest či už tu v Českej republike, alebo niekde v zahraničí?

„Na dovolené ve Španělsku byl uspořádán slavnostní večer s ukázkou španělských lidových tanců. A například V jižních Čechách dudácký festival v Domažlicích v rámci chebských slavností s ukázkou řemesel, chodských koláčů.“ (E.L.,1965, učitelka v škôlke)

„Vzorem, u něhož bychom se mohli nechat inspirovat, je Bavorsko, kde dokázali velmi citlivě provázat tradiční lidovou kulturu se současnými trendy, což se mi osobně moc líbí a vidím u České republiky velké mezery, což mě mrzí. Ale v tomto směru mohu mít jako člověk žijící celý život ve velkém městě trochu zkreslené představy, neboť od svých některých přátel vím, že je u nich na vesnici v mnohých směrech lidová kultura součástí každodenního života, a to od stavění majky po folklorní festivaly.“ (M.Mašita,1993,asistent sudcu)

5. Ak áno, aký osobný dojem ste z toho mali? Vnímáte, že sa tým tradičná ľudová kultúra znehodnocuje alebo naopak uschováva a popularizuje? Považujete to za pozitívny alebo negatívny jav?

„Zachovávaní tradiční kultury považuju za velmi pozitivní. Folklor dokáže lidi spojovat,“ (M.H.,1964, kontrolórka kvality)

„Považuji to rozhodně za pozitivní jev a tradiční kultura se tímto uchovává a popularizuje.“ (E.Srch,1993,policajt)

6. Vyhľadávate a zaujímate sa počas svojich ciest sami o určité prejavy miestnej tradičnej ľudovej kultúry? Ak áno, o aké?

„Své cesty často směřujeme účelově přímo za místní tradiční kulturou, neboť nás zajímá, jak lidé v dané oblasti žili, jak se oblékali a čím byli ve svých životech ovlivněni. Zajímavé je pozorovat, jak se dokáže skloubit tradiční kultura s kulturou moderní, kdy v některých případech mohou jít společně ruku v ruce, častěji však dochází k jejímu vytlačování.“ (M.Mašita, 27 r., 1993, asistent sudcu)

„Nejsem velkým znalcem tradiční kultury, proto se zaměřuji především na populárnější folklórní atrakce. Zajímá mě lokální ruční výroba a rád navštěvuji místní řemeslné dílny. Například dílny foukaného sklářství na Šumavě.“ (J.B.,1992, informatik)

„Zajímám se především o kulturu architektonickou, která je typická v dané oblasti, ale i o dobývání nerostných surovin a jejich zpracování.“ (J.O., 1965, elektrikár)

7. Zvyknete si zo svojich ciest pre Vás alebo svojich blízkych priniesť nejaký suveníř? Ak áno, aké suvenířy kupujete?

„Ano, ráda si v daném místě koupím především lokální výrobek.“ (T.P., 1993, sales engineer)

„Určitě vozím. Především ručně dělané výrobky, keramiku, pletené košíčky, sklo. Některé lokální potraviny-oplatky, frgály, sýry.“ (E.L.,1965, učitelka v škólke)

„Ano, s přítelkyní si společně z cest pokaždé přivezeme nějaký suvenýř, který je pro nás vzpomínkou na navštívené místo. Máme už takovou tradici, že si kupujeme magnetku na tabuli z výletu, kde jsme byli a také keramický hrneček s prvky lidové kultury, který používáme při vzácných událostech, takže je tím spojeno příjemné s užitečným“ (M.Mašita, 27 r., 1993, asistent sudcu)

8. Čo pre Vás vlastne suveníř znamená?

„Suvenýř pro mě znamená předmět, který mi připomíná cestu na konkrétní místo.“ (J.Šustek, 1993, študent medicíny)

„Suvenýř pro mě znamená připomínku místa, které jsem navštívila a něco specifického, co je pro danou oblast typické.“ (B.N.,1993,obchodná zástupkyňa)

9. Vyhl'adávate pri kúpe suvenířov nejaké tradičné ľudové suvenířy? (suvenířy inšpirované tradičnou ľudovou kultúrou - to znamená remeselné výrobky, predmety zhmotňujúce danú špecifickú miestnu kultúru, predmety využívané tradičné motívy, prvky a podobne).

„Jo. Nejrady kupuji místní řemeslné výrobky. Takové suvenýry pro mě mají větší hodnotu než ty na turistických místech, protože je do nich vložena tradiční znalost a práce místních lidí.“
(T.P., 1993, sales engineer)

„Vyhledávám spíše produkty typu pochutin, které jsou kategorizovány jako výrobky s chráněným zeměpisným označením např. Olomoucké tvarůžky nebo Štramberské uši. Jiné upomínkové předměty nechci.“ (M.M.,1993,chemický laborant)

„Vyhledávám tradiční suvenýry“ (B.N.,1993,obchodná zástupkyňa)

10. Ako si predstavujete tradičný suveníry Vy?

„Jako suvenýr něčím specifický pro dané místo.“ (J.O., 1965, elektrikár)

„Jako originální věc, ale zároveň tradiční.“ (E.Srch,199š,policajt)

„Ani nevim. Pro mne osobně by měl mít ale tradiční suvenýr nějaký užitek, nemusí jít pouze o jídlo, ale může jít také předmět denní potřeby.“ (M.M.,1993,chemický laborant)

11. Ako vnímate ako obyvateľ Prahy ponúkaný sortiment suvenírov v centre mesta?

Vedeli by ste ho nejak v krátkosti zhrnúť a povedať k nemu nejaké pozitívne a negatívne postoje?

„Osobně mám dlouhodobě k suvenýrům v centru města velmi negativní postoj a upřímně se za některé obchody dokonce až stydím. Většina nabídky totiž nemá s tradičním českým sortimentem nic společného a bohužel je z velké části znát pozůstatek z doby minulé. Většinu výloh „zdobí“ matrjošky a v lepším případě lahve s tvrdým alkoholem a dýmky. Trochu mne mrzí také to, že se k této problematice město staví zády a rada se často tváří, že se jí to netýká a nemůže s tímto neduhem nic dělat, i když to považuji za nesmysl. Musím upřímně říct, že mi naopak udělá radost, když vidím prodávat figurky nebo plyšáky s naší pohádkovou postavou krtečka a samozřejmě české sklo, porcelán, keramiku, vyšívání panenek a zástěry s prvky lidových krojů, ale v neposlední řadě i püllitry, které jsou nedílnou součástí naší kultury.“
(M.Mašita, 27 r., 1993, asistent sudcu)

„V současnosti je v Praze výběr suvenýrů dost úzký, jelikož většina nabídky pochází od prodejců z východních států Evropy a jejich obchůdky prodávají téměř výhradně předměty, které s tradiční Českou kulturou nemají nic společného což zahraničním turistům o naší zemi dává velice zkreslené představy. Ale vyskytují se zde i obchody s produkty českých řezbářů, jde však pouze o prodej bez jakékoliv přidané hodnoty. Žádný pozitivní postoj v souvislosti s pražskými suvenýry mě bohužel nenapadá.“ (T.L., 1940, důchodkyně).

12. Keď sa povie tradičný český suvenír, čo si pod tým vlastne predstavíte? A čo by ste ako tradičný český suvenír prezentovali zahraničnému návštevníkovi?

„Jako tradiční český suvenýr si představuji produkt, který je vyroben Čechy z českých surovin na českém území a třeba i určitou metodou, která je pro nás typická.“ (M.M., 1993, chemický laborant)

13. Viete si vybaviť z centra Prahy nejaké tradičné ľudové suveníry, ktoré by prezentovali zahraničným návštevníkom tradičnú ľudovú kultúru Čiech?

„Žádné typické tradiční suvenýry pocházející z Prahy, a které bych rád prezentoval turistům, upřímně neznám.“ (M.M., 1993, chemický laborant)

14. Vedeli by ste uviesť nejaké špecifiká ľudovej kultúry z nejakej oblasti Čiech?

„Nošení stejných krojů “ (J.O., 1965, elektrikár)

15. A čo špecifiká týkajúce sa Prahy? Poznáte nejaké? Počuli ste niekedy napríklad o pražskom Podskalí?

„Bohužel musím přiznat, že pražský folklór příliš neznám. O pražském podskalí jsem neslyšel.“ (J.Šustek, 26 r., 1993, študent medicíny)

„Ano, slyšela. Původní obyvatelé se živili obchodem se dřevem nebo těžbou písku.“ (A.Pilařová., 1994, administratívna pracovníčka)

„Podskalí bývala rybářská osada, mýto pro plavbu dřeva po Vltavě“ (T.L., 1940, důchodkyně)

„O pražském Podskalí jsem neslyšela. A nevybavuji si žádný projev specifické lidové kultury, který by byl pro Prahu typický.“ (B.N.,1993,obchodná zástupkyňa)

„O pražském Podskalí vím (aktuálně spolek Vltavan), z dalších, s Prahou spojených tradic, mě napadá již jen tradice baráčnických spolků.“ (M.M,1967, development manager)

16. Máte vo svojej domácnosti nejaké predmety špecifické pre tradičnú kultúru Prahy?

„Nic doma nemám, možná máma. Ani nevím, jaký suvenýr bych označil jako typicky pražský, možná výrobky se středověkou tematikou?“ (J.B., 1992, informatik)

„Z Prahy žádné tradiční předměty nemáme, i když zde žijeme.“ (M.M.,1993,chemický laborant)

„Myslím, že nemám.“ (M.M,1967, development manager)

„Bohužel si neuvědomuji, že bych o nějakém vyloženě pražském suvenýru věděl.“ (E.Srch,1993, policajt)

7.3. Príloha 2

Zoznam fotografií:

1. Obchody so suvenírmi na Celetnej ulici.
2. Sortiment vybranej predajne na Celetnej ulici.
3. Marionety ponúkané v obchode so suvenírmi na Celetnej ulici.
4. Predajňa s tradičnými českými hračkami na Celetnej ulici.
5. V predajni je ponúkaný taktiež sortiment tradičnej ľudovej keramiky.
6. Sortiment matriošiek prezentovaný vo výklade s nápisom „*Czech toys*”.
7. *Made by Praha* ručne vyrábané suveníry na Celetnej ulici.
8. Predajňa s matrioškami na Celetnej ulici.
9. Suvenírový obchod s českým sklom, predmetmi s podobizňou Prahy a podobným sortimentom na Celetnej ulici.
10. Predajňa *Manufaktura Original Czech Tradition*.
11. Sortiment ručne vyrábaných remeselných a umeleckých upomienkových predmetov v Týnském dvoře.
12. Tabuľa v tom tiež obchode informujúca o rukodielnej práci výrobcov.
13. Predajňa s českou tradičnou keramikou na Týnském dvoře.
14. Mobilná predajňa suvenírov na Staroměstském náměstí.
15. Sortiment ponúkaný na Staroměstském náměstí počas vianočných trhov.
16. Predajňa suvenírov na Kaprovej ulici I.
17. Predajňa suvenírov na Kaprovej ulici. II.
18. Predajňa suvenírov na Kaprovej ulici. III.

19. Sortiment suvenírov značky Smaltum na Kaprovej ulici.
20. Suvenírový obchod nachádzajúci sa pri Španielskej synagóge.
21. Suveníry značky *Smaltum* pri Vrbovských zahradách.
22. Sortiment suvenírov *Smaltum*.
23. Preádzka *Local Artists*.
24. Upomienkové predmety pri *Kostele Pani Marie Vítězné s typický „gýčovým“ suvenírom I.*
25. Upomienkové predmety pri *Kostele Pani Marie Vítězné s typický „gýčovým“ suvenírom II.*
26. Predajňa suvenírov pri Kosteľe Panny Marie pod řetězem so sortimentom v podobe súčasného českého designu.
27. Preádzka s produktami českých designerov pri *Lenonovej zdi.*
28. Predajňa so suvenírmi nachádzajúca sa pod *Karloým mostom.*
29. Priechod „*U Šalamouna*“, ktorý lemujú drobné predajne so suvenírmi.
30. Suveníry ponúkané v priechode „*U Šalamouna*“.
31. Sortiment suvenírov pri *Rotunde sv. Kříže.*
32. Upomienkové predmety v dolnej časti *Václavského náměstí.*
33. *Havelské tržiště.*
34. Suveníry na *Havelskom tržišti.*
35. Predajňa českých hračiek pri *Stavovskom divadle I.*
36. Predajňa českých hračiek pri *Stavovskom divadle II.*
37. Sortiment „*gýčových*“ suvenírov na trase v smere ku *Jindřišskej věži.*
38. Suveníry *I love Prague* pri *Jindřišskej věži.*